

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ : ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ :

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΠΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ

ΤΕΥΚΡΟΣ ΘΑΛΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΡΑΒΑΛΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΙΑΣΙΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Α. — ΤΕΥΧΟΣ 3 — ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΛΗΣ 1944

ΕΚΔΟΣΗ ΝΙΚΟΥ ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΑ ΠΟΥΛΥΚΛΕΙΤΟΥ 18 ΣΤΟΑ ΔΑΓΚΛΗ ΑΘΗΝΑ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

Ἀρχικτης : ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΚΑΣ

Οἶκον. Διευθυντής: Ν. ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΑΣ

Γράμματα, βιβλία, συνεργασίες,
ἐμβάσματα κτλ.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Βερανζέρου 20 — Τηλ. 54.062

ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

- Ἄγγελου Σικελιανοῦ : Μητέρα Θεοῦ (ποίημα)
Γιώργου Παπαχρίστου : Τὸ μεγάλο χρέος (ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα)
Τέλλου Ἄγρα : Ἐπιστροφές (ποίημα)
Κώστα Μεραναίου : Ὁ ἐσώτερος λόγος τῆς ποίησης καὶ τὰ σύγχρονα ποιητικὰ ρεύματα (μελέτη)
Τεύκρου Θαλῆ : Ρόδο τ' Ἀπρίλη (ποίημα)
Παύλου Φλώρου : Πράματα (διήγημα)
Γιάννη Φλιάσιου : Τὸ καλοκαίρι (ποίημα)
Ν.Δ. Παπᾶ : Οἱ δρόμοι τῆς Πεζογραφίας μας (μελέτη)
Γιώργου Θράβαλου : Σκέψεις ἀπὸ ἓνα βιβλίο (μελέτη)
Τῆς Σύνταξης : Σημειώματα

Γύρω ἀπὸ τὸ Βιβλίο

Γιώργου Σακκάς : Παύλου Φλώρου, Νοσταλγοὶ (διηγήματα), Δ. Κοντογιάννη-Δρόση, Εἰκόνες σὲ πρώτη προβολή (διηγήματα), Κώστα Καλαντζῆ, Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (ἱστορικαὶ μελέτες).

Στὸ ἐρχόμενο :

Ρ. Μ. Ρίλκε : Ἐπιστολὲς σ' ἓναν νεαρὸ ποιητὴ (συνέχεια)
Σ. Λεωνῆ—Λεωνιδάκη : Καθυστερημένοι ἀργοναῦτες (διήγημα)

Στέλιου Ξεφλούδα : Σημειώματα

Ε Π Α Ρ Χ Ι Α Κ Α
Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΜΗΤΕΡΑ ΘΕΟΥ*

(ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ)

Τ' ἄσωτου γύρα μου καημοῦ, κί' ἂν ἀργοσβυέται ἡμνήμη,
Σὰν ἡ σελήνη, ποῦ ἀπ' αὐγῆς, ἀχνόδωρον ἀσήμι,

Μὲς τῆ γαλάζιαν ἄβυσσο τῆς μέρας, ἀπομένει,
Ἄπὸ τὸν κόσμον ἀκύτταχτη κί' ἀπολησομημένη,

Μικρούλα πνοή, τὸν πρῶτον ἀφρὸν στὰ πέλαα ποῦ σηκώνει,
Πλατιά ἀνοιγμένα τὰ φτερά μεσοῦρανα μοῦ ὀρθώνει!

Μικρούλα πνοή, ἀπὸ τὰ βαθιά τὰ ἰσκιώματα φερμένη,
Καὶ τὸ μεταξοσκούληκο, νά το, ἀρχινάει καὶ ὑφαίνει!

Μικρούλα πνοή, ποῦ τῆ δροσιά δεῖκά τὸ δρέφει, κύττα,
Πῶς κυβερνάει δεξὰ ζερβά, τοῦ τάφου του τῆ σαῖτα!

Καὶ νά, μιὰ μέρα στοῦ σπιτιοῦ τὸ μεσιανὸ πατάρι,
Γοργόν, ἀπ' τὸ πρωτόβραδο λιγνότερο φεγγάρι,

Ἄχαμνισμένο ἀπ' τὸ μακρὸν ταξίδι, καθὼς σώνει
Τὴν ὄψη ὁ κρύφιος ἔρωτας, τὸ πρῶτον χελιδόνι,

Διανεύει ὡς ἴσκιος ἄπιαστος, στὸ δῶμα ἀπάνου κάτου,
Μὲ συχνοφτερουγιάσματα τριγύρα ἀπ' τῆ φωληά του!

Λάμπει στὸ σμάλτο του, δεῖκά περιχυτὸ τὸ δάρρος,
Τί δὲν ἐδιάβη παίζοντας, τὴν τρικυμιὰ ὡς ὁ γλάρος,

Ἄλλ' ὡς τὰ κύματα ἔσπρωχνε, στὸ πέρασμα του, πληθὸς
Συχνὰ τὸ θάνατον ἀγγίξε, σὰ χάδι, μὲ τὸ στήθος!

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ κ. Ἄγγ. Σικελιανοῦ ποῦ θὰ κυκλοφορήσει σὲ λίγες μέρες σὲ κοινὴ ἑλληνικὴ καὶ γαλλικὴ ἔκδοσιν καὶ σὲ μετάφρασιν στὰ γαλλικὰ τοῦ Robert Levesque.

Μὰ ὡς πότε ἔγώ, καὶ μ' ὄλο μου τ' ἀμίλλητ' ἴριό τάχος
Τ' ἄδεια τοῦ Ὀλύμπου δώματα δὰ διασκελάω μονάχος ;

Δύναμη μοιάζω ἀδῶρητη, πού χνάρι δὲν ἀφίνει,
Σὰ στὸ βυθὸ τοῦ ὠκεανοῦ περνῶντας τὸ δελφίνι.

Θωπεῖα τὰ πάντα, φτερωτὴ λαχτάρια καὶ μαργώνει.

Νὰ πῶ: τὸ πέταμα τοῦ ἀητοῦ περνάει καὶ δὲν ὀργώνει ;

Νὰ πῶ στὴν ἅγια θλίψη μου: Μὴ φτερουγᾶς, τοῦ κάκου,
Τί ξεχειλιζεὶ ὁ οὐρανός, μ' ἕναν κρωγμὸ κοράκου ;

Χλωμοὶ εἶναι δρόνοι τὰ βουνά, καταχνιασμένοι οἱ κάμποι
Σύδολο μέσα μου, νὰ πῶ, τὸ δωδεκάδεο λάμπει ;

Μὲ ἀτάραχα, μὲ ἀκοίμητα φτερά, γοργοπετοῦσα,
Σὰ στὴν καρδιά μου ἐχτύπησες, καμπάνα κυματοῦσα !

Καμπάνα τῶν χαιρετισμῶν, πού προβοδᾶς τὸ δεῖλι,
Τόσο γλυκά, τίς ταπεινὲς καρδιές, πρὸς τὸν Ἀπρίλη,

Πέλαγο φάνης μου ἀπλωτό, τὴν ὥρα ὅπου τὸ κύμα
Σιγάει καὶ τὸ νανούρισμα τὸ στήθος μου ἀποδύμα !

Πέλαγο φύνης μου ἀπλωτόν, ἑαρινὴ ἄρμονία,
Μιάς συγνεφιάς, ἀνάπαλη πού στρώνεται οὐρανία !

Καὶ κεῖ, πού μὲς στὸ δρόμο του, ἀγάλια ὁ νοῦς ἀκούει,
Ὡσάν τὸ χέρι ἑνὸς παιδιοῦ, δειλά ὅπου θύρα κρούει,

Κι' ἀβέβαιο βόγγο μυστικό, πού στὸν ἀγέρα τρέχει,
Σὰ στὰ βουνὰ τὰ μακρυνά, σιγοβροντᾶει καὶ βρέχει,

Ξάφνου ὁ παλμὸς ὀλόγυρα, ψηλὸ μὲ ζώνει τοῖχος,
Κι' ὡς σὲ παλάτι ἀντιβογγᾶ κατάβαδά μου ὁ ἦχος !

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΧΡΕΟΣ

Ἡ Νεοελληνικὴ ποίηση καὶ πεζογραφία ὅσο στάθηκε πάνω σ' ἑλληνικὰ θέματα, ὅσο ἀντλήσε ὕλικὸ ἀπ' τὶς ἄπειρες ἑλληνικὲς πηγές, δημιούργησε ἔργα πού ἀποτελοῦν τὴ δόξα τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἀπόδειξη: Ἕνας Παλαμᾶς ἕνας Κρουστάλλης, ἕνας Παπαδιαμάντης, ἕνας Καρκαβίτσας. Καὶ οἱ τέσσαροι αὐτοὶ μεγάλοι τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων θεμέλιωσαν καὶ πύργωσαν ἀκέραιο τὸ ἔργο τους πάνω στὴν «Ἑλλάδα». Ὁ τόπος μας μ' ὄλη τὴ πολύμορφη καὶ πολύχυμη ζωὴ του γίνεται ἐδῶ ἀντικείμενο μιᾶς ἀπέραντης ἀγάπης καὶ μιᾶς φανατικῆς ἀφοσίωσης. Καὶ ἡ λύρα τοῦ ποιητῆ καὶ ὁ οἶστρος τοῦ πεζογράφου σὲ ἑλληνικὰ πάντα πλαίσια ἀναζητοῦν καὶ ἠποτάσσονται τὶς κραυγὲς τῆς ἔμπνευσης πού ἡ ψυχὴ τους καὶ ἡ οὐσία τους εἶναι αὐτές, ἴδιες, οἱ ἀγάπες, οἱ ἀνησυχίες, οἱ χαρὲς καὶ οἱ λύπες τοῦ Λαοῦ μας.

Ἡ μεστὴ ζωὴ καὶ νειᾶτα καὶ Ἑλλάδα ποίηση τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Κρουστάλλη καὶ ἡ ζωντανὴ ἠθογραφία τοῦ Καρκαβίτσα καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν εἶναι, παρὰ μιᾶ ἔντονη καὶ ρωμαλέα καλλιτεχνικὴ ἔκφραση τοῦ «Θείου» πού κρύβει μέσα του κάθε ἑλληνικὸ—εἴτε φύση εἶναι, εἴτε ἱστορία καὶ μυθολογία, εἴτε ζωὴ ἀπλῆ χωριάτικη

καὶ θαλασσινὴ. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ τὸ μυστικὸ τῆς ἀγάπης καὶ ἐπιβολῆς τοῦ ἔργου αὐτῶν τῶν δημιουργῶν. Ὁ λαὸς μας ὅπου νοιώθει νὰ σπαρταρᾷ ὁ παλμὸς τῆς καρδιάς του καὶ ἡ σκληρότητα τῆς μοίρας του, ἀποθέτει καὶ τὸ θησαυρὸ τῆς λατρείας του.

Καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴ διαπίστωση θᾶπρεπε νὰ στραφεῖ ἡ προσοχὴ καὶ ἡ φροντίδα τῶν νεωτέρων μας πεζογράφων καὶ ποιητῶν. Θᾶπρεπε νὰ σταθοῦν αἱ νέοι μας συγγραφεῖς σ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο καὶ νὰ ἐξετάσουν τὸν ἑαυτό τους, ἂν μὲ τὸ ἔργο τους, μὲ τὶς ἀναζητήσεις καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τους ξεπληρώνουν τὸ μεγάλο χρέος στὴ συνείδηση τοῦ Ἑλληνα πού θέλει νάχει σ' ὅλες τὶς ἐποχές, πλάι του συμπαραστάτες καὶ ὁδηγοὺς τοὺς Αἰσχύλους του καὶ τοὺς Παλαμάδες του καὶ τοὺς ἀξιότους ἐρμηνευτὲς τῆς ψυχικῆς ἀγωνίας του. Μερικοὶ νεώτεροι πεζογράφοι—ἀπ' τοὺς ποιητὲς κανεῖς—ποῖς λίγο ποῖς πολὺ ἀνταποκρίθηκαν στὴ βαθύτερη αὐτὴ ἱστορικὴ ἀξίωση. Μᾶς ἔδωσαν ἔργα πού βροῖσκουμε κάποιες ἀγωνίες μας καὶ κάποιες ἠθικὲς μας ἀναζητήσεις. Βλέπουμε τὸ Ἑλληνικὸ Τοπεῖο, καὶ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ σ' ὅλες τῆς τραγικῆς τους καὶ εὐχάριστες φάσεις νὰ ζωντανεῖονται ἀλλοῦ πλοῦσια καὶ ἀλλοῦ

φτωχά— πάντως όμως με μιὰ διάθεση θερμή, πρωτότυπη και καθαρά Ἑλληνική. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν φτάνει. Τὸ «χρέος» δὲν προβάλλει γιὰ μερικούς μονάχα. Προβάλλει ἐπιτοχτικὸ και ἀναγκαῖο γιὰ ὅλους τοὺς δημιουργικὰ σκεπτόμενους Ἕλληνες. Τὸ νεώτερο ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν χρειάζεται νὰ διακοπῆ στὴν Εὐρώπη τὶς «πρῶτες του ὕλες». Ἡ Ἑλλάδα μας τὶς ἔχει. Ἀρκεῖ νὰ ἐργασθοῦμε και νὰ τὶς βροῦμε, ἀρκεῖ νὰ παλαί-

ψουμε και νὰ τὶς ἀνακαλύψουμε. Καὶ αὐτὴ τὴν ἀναγκαιότητα—νομίζω—μόνο ἓνας δρόμος ὑπάρχει: Νὰ κλείσουμε—ὅπως λέει και ὁ ποιητὴς—μέσα μας τὴν «Ἑλλάδα», και τότε ἐκεῖνο,—ποῦ στοὺς μοντέρνους και ξιπασμένους εὐρωπαϊζόντες—φαίνεται γελοῖο, θὰ γίνεῖ γιὰ ἑμᾶς τοὺς γνήσιους Ἕλληνες ἡ πίστη μας κι' ὁ σταυρὸς μας και ἡ ἀπόλυτη πνευματικὴ Νίκη μας.

Γ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ

*Ἐσπερε...
φέρεις ἀπὸ μάτερι παιδα
ΣΑΠΦΩ

Μέσα ἀπ' τὸ δρόμο τὸν ἀχνό,
μέσ' ἀπ' τὰ οὐράνια τὰ λαδιά,
μέσα ἀπ' τὸ γλυκὸ τ' ὄργανο
—ποῦ κλαίει τῶν δρόμων ἡ καρδιά—

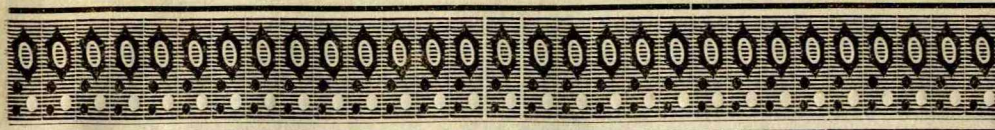
κορίτσια πέρασαν σωρὸ
μὲ τὴν ψιλὴ, ψιλὴ βροχὴ
(τὶ χάρη ποῦ ἔχει τὸ χλωρὸ
μετάξι ἐπάνω ποῦ βραχῆ !)

κορίτσια πέρασαν σωρὸ
και μιὰ, ξοπίσω, ἀπὸ σιμά...
Τὸ χέρι της τὸ τρυφερὸ
χώνευε μέσ' τὸ μουσαμᾶ—

μιὰ μοναχὴ, μιὰ σιωπηλὴ
—κ' ἔτρεμε ἀκόμα ἀπὸ ὄνειρο
κ' ἔτρεμε ἀκόμα ἀπὸ φιλί,
σάμπως σταφύλι ἀπὸ νερό.

Κ' ἓνα ἀλαφρὸ δεφτέρι, μὲς
στὸ ντύμα τὸ μενεξελί,
στὰ δάχτυλά της ἔτρεμε
σὰν τὸ γαλάζιο τὸ πουλί...

ΤΕΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Ο ΕΣΩΤΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

«Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σκοπὸς ἀφ' ἑαυτοῦ του» κλείνει ἐντὸς του ἄπειρη ἀξία και εἶναι προωρισμένος γιὰ τὴν αἰωνιότητα». ΕΓΓΕΛΟΣ

Γιὰ νὰ μελετήσουμε ὁποιοδήποτε φαινόμενο, και μάλιστα τὸ πνευματικὸ φαινόμενο, δὲν φτάνει μονάχα νὰ τὸ ἀντικρύσουμε στὴν σημερινὴ παρουσία του. Ἀντιμετωπίζοντάς το στὴ σημερινὴ πραγματικότητά του μποροῦμε και πρέπει, νὰ βροῦμε τοὺς πολλαπλοὺς δεσμοὺς ποῦ τὸ συνάπτουνε μὲ τὴ γενικώτερη πραγματικότητα ἀπ' ὅπου ἀπορρέει, μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε πληρέστερα τὶς ἰδιομορφίες τῆς ἔκφρασής του και τὸ ἰδιαίτερό του πνευματικὸ κλίμα, ποῦ ἀναφέρεται στὴ δοσμένη και συγκεκριμένη ἱστορικὴ περίοδο ὅπου ἀνήκει, ἀλλὰ γιὰ νὰ συλλάβουμε τὴν ἐσώτερη σημασία του και τὴν ἀναφορὰ πρὸς τὰ πεπρωμένα τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει, ἂν εἶναι δυνατό, νὰ τὸ ἐξετάσουμε στὴν ἱστορικὴ του πορεία, στοὺς σταθμοὺς ποῦ διάτρεξε και ποῦ πιδανὸν νὰ διατρέξει.

Τὸ χρέος τοῦ ἐρευνητῆ και τοῦ μελετητῆ τῶν ἀνθρώπινων φαινομένων, και ἰδιαίτερα τῶν πνευματικῶν φαινομένων, δὲν ἐξαντλεῖται μονάχα μὲ τὴν ἀποκατάσταση ἀντιστοιχίας ἀνάμεσα στὴν ἐνσάρκωσή του και στὸ χρονικὸ ἱστορικὸ σημεῖο τοῦ φανερώματός του, ἀλλὰ μὲ τὴν δυνατότητα ἀνεύρεσης τοῦ κανονιστικοῦ ρυθμοῦ ποῦ κυβερνᾷ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος και τῆς ἱστορίας του.

Εἶναι πνευματικὸ χρέος νὰ ἐρομηνεύουμε τὰ φαινόμενα τοῦ βίου μας ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς ἐποχῆς ὅπου ἀνήκουμε και ὅπου αὐτὰ παράγονται, ἀλλὰ ἂν πε-

ριοριστοῦμε σ' αὐτό, δημιουργοῦμε ἓνα πνευματικὸ πλᾶσμα, γιὰτὶ ἀκριβῶς ἀπομονώνουμε, τὸ ἐξεταζόμενο φαινόμενο, τὸ ἀντιμετωπίζουμε στατικὰ και μηχανικὰ και προπαντὸς τοῦ ἀφαιροῦμε τὴ ζωὴ, πιστεύοντας ἴσως πὼς ἔτσι διευκολύνουμε τὴν μελέτη του,

Τὰ φαινόμενα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας πρέπει νὰ τὰ κρίνουμε σὰν συγκεκριμένες ἐκδηλώσεις ἐντοπισμένες σὲ χῶρο και χρόνο ἱστορικὸ, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ καταφεύγουμε στὴ σχεδὸν αὐτόνομη παράθεση ἐποχῶν και καταστάσεων. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ συνδέονται ἄρρηκτα μὲ τὴν ἐποχὴ ὅπου παρουσιάζονται, ἀλλὰ προπαντὸς εἶναι ὀργανικὲς ἐκδηλώσεις μιᾶς βασικῆς ἀρχῆς, μιᾶς βασικῆς γραμμῆς ποῦ διατρέχει τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπινου γένους και ποῦ εἶναι δύσκολο και κάπως ἀυθαίρετο νὰ περικλεισθεῖ σὲ γενικὲς φορμοῦλες.

Ἡ ἄποψη αὐτὴ νομίζουμε πὼς ἰδιαίτερα πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπ' ὄψη στὴ μελέτη τῶν πνευματικῶν φαινομένων και μάλιστα στὴ μελέτη ἐνὸς ἀπὸ τὰ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὰ φαινόμενα στὴν ποίηση.

Ἡ συζήτηση ποῦ ἀνοίχτηκε τελευταῖα γύρω ἀπὸ τὰ σύγχρονα ποιητικὰ και καλλιτεχνικὰ ρεύματα, ἦταν μιὰ συζήτηση δίχως ἄλλο γόνιμο, ἀλλὰ συζήτηση ποῦ κατὰ τὴ γνώμη μας οὔτε και τὸ θέμα ἐξάντλησε, οὔτε και ἔδωσε μιὰν ἐνιαία εἰκόνα τοῦ ὅλου προβλήματος γιὰτὶ ἀκριβῶς εἶτε τὸ ζήτημα ἐντοπίστηκε, εἶτε γιὰτὶ ἀντιμετωπίστηκε ἀπὸ μιὰ λίγο—πολὺ ἀφηρημένη ποιητικὴ ἐνατένιση, ποῦ στὸ τέλος κατάληξε σὲ circum in demonstrandum γύρω ἀπὸ τὴ θέα και τὴ θέωρηση τῆς ποιητικῆς

δημιουργίας.

Ἡ ποίηση εἶναι πνευματικὸ φαινόμενον ὡς ὅλα τὰ πνευματικὰ φαινόμενα. Ἐχει τὸ λόγο της καὶ τὴ ρίζα της ἐκεῖ ἀκριβῶς πὸν τὴν ἔχει κάθε ἀνθρώπινη πνευματικὴ ἐκδήλωση. Ἡ ποίηση δὲν εἶναι γεγονός καθ' ἑαυτὸ, δὲν εἶναι μόνο λειτουργικὴ ἔκφραση τοῦ ποιητῆ, ἀλλὰ ἔκφραση τῆς ἀγωνιώδους ἢ τῆς θριαμβικῆς πορείας τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ποίηση πορεῖ νὰ θέλει τὰ σκεῦη της τὰ ἐκλεκτά, ἀλλὰ μόνο καὶ μόνο γὰ νὰ προσφερθεῖ ἱερώτερα καὶ ἐπισημότερα σὰ διψασμένα χεῖλη τῆς ἐνεδρεύουσας ἀνθρώπινης ἀγωνίας. Ὁ ποιητὴς ἐκφράζει ὄχι μόνον τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀλλὰ τὴν καθολικὴν ψυχὴν, τὸ καθολικὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπότητας. Μπορεῖ κάποτε, καὶ μάλιστα συχνά, ἢ φωνῆ του νὰ προβαδίζει καὶ νὰ φαίνεται πὼς ξένος γλώσσας λαλεῖ, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἐκφράζει παρὰ τὴν ταχύτερη ὁρίμανση τῆς συνείδησης τοῦ ἀνθρώπινου γίνεσθαι σὶ πνεῦμα του, γίνεσθαι πὸν θὰ τὸ πραγματοποιήσουν οἱ ἀτέλειωτες μυριάδες τῶν ἀνθρώπινων ὄντων. Ὁ ποιητὴς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν συμπαραστάτης τῆς ἀνθρωπότητας. Εἶναι ὁ προπομπὸς της πὸν με βλέμμα ἴσο καὶ βῆμα ἀσφαλτο διανοίγει ἀπὸ τὰ ἐρέβη τῆς ἀβεβαιότητας τὸ δρόμο πρὸς τὴν λύτρωση καὶ ἀκόμη εἶναι καὶ ὁ λαμπρὸς οὐραγὸς της πὸν ἀνυψώνει σὲ πνευματικὰ τρόπια καὶ σὲ ἀκατάλυτα μνημεῖα τὸν ἡρωικὸ μόχθο καὶ τὰ ἐπικά κατορθώματα τῆς πάντοτε πορευόμενης ἀνθρωπότητας.

Ἀλλὰ ὁ ποιητὴς καὶ ἡ ποίηση δὲν εἶναι μονάχα ὁ προφήτης, δὲν εἶναι μονάχα ὁ μελωδικὸς καὶ ἁρμονικὸς χρονικογράφος τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, με τὰ πάθη, με τὴν ἀγωνίαν της καὶ τὴν ἐπιτεύξει της, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ὁ πνευματικὸς καὶ συναισθηματικὸς πλάστης καὶ μορφοποιητὴς τοῦ χάους πὸν ἐνοικεῖ σὶ πνεῦμα τοῦ ἀτόμου καὶ σὶ τὴν ψυχὴν τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ποίηση εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ τολμηρότερα καὶ συνθετικώτερα πνευματικὰ ἐγχειρήματα.

Ἡ ποίηση ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικώτερη καὶ πὸν συγκροτημένη ἐκδήλωση

τῆς ὁργανωμένης πνευματικῆς δραστηριότητας. Τὰ πρῶτα πνευματικὰ δείγματα τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ πρώτη προσπάθεια ὑπεύθυνης πνευματικῆς ἀντιμετώπισης τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου, καὶ τοῦ κόσμου, ἡ πρώτη διάρθρωση τῆς συγκεντρωμένης πείρας εἶναι ποιητικὴ. Οἱ πρῶτες πνευματικὲς κωδικοποιήσεις εἶναι ποιητικὲς, καὶ ἀπόδειξη τὰ πρῶτα φιλολογικὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπότητας. Οἱ πρῶτοι φησικὸι φιλόσοφοι τῆς Ἰωνίας καὶ γενικὰ οἱ προσωκρατικοὶ τὰ περισσότερα διανοήματά τους τὰ ἐκφράσανε ποιητικά. Ἡ ποίηση λοιπὸν εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ ἀρχαιότερη πνευματικὴ δραστηριότητα καὶ μόνο ὡς καθαρὸ φαινόμενο πνευματικῆς δραστηριότητας πρέπει ν' ἀντικρουστῆ.

Ἡ πνευματικὴ δραστηριότητα πὸν σὶ τὴν ὑπεύθυνη ἔκφραση της ἀντιστοιχεῖ σὲ ὁρισμένη βαθμίδα συγκρότησης τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ ὁμαδικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἔχει γὰρ βασικὸ γνώρισμα μιὰ γνωσιολογικὴ ἀποστολή. Ἔτσι καὶ ἡ ποίηση σὶ τὸν οὐσιαστικὸν χαρακτήρα της εἶναι κατ' ἐξοχὴν γνωσιολογικὴ, με τὸ δικὸν της φησικὸν τρόπο καὶ με τὰ δικά της μέσα προσπάθεια, μιὰ πὸν ἢ ἀποστολή τῆς ποίησης κυρίως εἶναι λυτρωτικὴ ἀποστολή, με τὴν ἔννοια τῆς ικανοποιήσεως καὶ τῆς ψυχικῆς πληρότητας πὸν πάει νὰ δημιουργήσῃ με τὴν πραγματοποιήσεως της. Τὴν ποιητικὴν λοιπὸν δημιουργίαν τὴν καθοδηγεῖ καὶ τὴν διακρίνει ἕνα ἀνώτερον αἶτημα, ἕνας ἐσώτερος λόγος κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἡ προσπάθειά της γὰρ λυτρωτικὴ γνώση, γὰρ πλουτισμὸν τῆς πνευματικῆς μας ἐμπειρίας. Καὶ τὸ αἶτημα αὐτὸ πὸν ξεκινάει ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔπη τῆς ἀνθρωπότητας καὶ πὸν περνάει ἀπὸ τὸν φησικὸν σταθμὸν τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας, τῆς δαντικῆς κόλασης, τοῦ σαιξπηρικοῦ πολυπτυχου καὶ φτάνει ἀπὸ τὴν ῥωμαλέα ἐξόρμηση τοῦ γερμανικοῦ ρωμαντισμοῦ ἰδιαίτερα, σὶ τὴν καθημαγμένην, σὶ τὴν ἀντιφατικὴν, σὶ τὴν ἀμφιβάλλουσα, σὶ τὴν ἀποτυμωμένην ποίηση τῶν ἡμερῶν μας, εἶναι τὸ αἶτημα τῆς σύλληψης τῆς ἔννοιας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου καὶ προπαντὸς τὸ αἶτημα τῆς σύλληψης τῆς οὐ-

σίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θέσης του καὶ τῆς ἀποστολῆς του μέσα σὶ τὸν κόσμον.

Ἡ παραδοχὴ τῆς γνωσιολογικῆς ἀξίας τῆς ποίησης μ' ὅλη τὴν ἰδιομορφία πὸν μπορεῖ νὰ ἔχει δὲν παύει ὡστόσο νὰ ἀποτελεῖ κεντρικὸ πυρῆνα τῆς ποιητικῆς δημιουργίας καὶ ἀποφασιστικὸ γνώρισμα τῆς ἀνθρώπινης καθόλου ἀξίας της. Ἴσως βέβαια αὐτὴ ἢ γνωσιολογικὴ διαδικασία τῆς ποίησης νὰ μὴ ἔχει οὔτε τὴ μεθοδικὴν διάρθρωση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας οὔτε τὴν ἀσθητικὴν τῆς φιλοσοφικῆς ἀναγωγῆς σὲ ὁρισμένους βασικὲς ἀρχὰς καὶ ἀξιώματα. Ἐχει ὅμως γὰρ ἀποκλειστικὸν κατὰ κάποιον τρόπο προνόμιον τὴν ἀμεσότητά της γνωσιολογικῆς ικανότητας. Ὁ ποιητὴς δὲν ἀποσυνθέτει οὔτε ἀνασυνθέτει τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ εἰσδύει, ἀνάλογα με τὰ μέσα πὸν τοῦ παρέχει ἢ ἐποχὴν καὶ τὸ περιβάλλον του, σὶ τὴν οὐσία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸν συλλαμβάνει σὶ τὴν ζωῶν του ὑπαρξιν, τὸν κατανοεῖσαν ταυτόσημο ζωικὸν καὶ πνευματικὸν φαινόμενον. Καὶ με τὸν τρόπον αὐτὸν ἢ ποίηση, μ' αὐτὴν τὴν ζωικὰ καλλόμενην προσφορὰ τῆς διαίτησός της, προλείπει τὸ ἔδαφος γὰρ τὴν συστηματικὴν γνώση καὶ γίνεται συνοδοιπόρος σὶ τὸ ἔργο τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Μόνον ἔτσι κατανοώνας τὴν ποίησην ὡς ὑπεύθυνη πνευματικὴ δραστηριότητα πὸν ἀποβλέπει ἀπὸ τὴν πλευρὰ της νὰ δώσῃ ἀπάντηση σὶ τὰ ἔρωτήματα πὸν βάζει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἀντιλαμβανόμενα τὸ βασικὸν καὶ ἀναλλοίωτον ἀλλὰ καὶ βαθύτατον ταυτόχρονα περιεχόμενον τῆς ποίησης. Σὶ τὴν ἱστορικὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος ἢ ποίηση παρακολουθεῖ καὶ ἐκφράζει με τὴν φησικὴν τῆς ἀγωνίας ἢ με τὸ ξεχείλισμα τῆς ἐνθουσιαστικῆς πληρότητας, τὴν ἐναλασσόμενες φάσεις τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ καὶ ἐπιτελεῖ τὴν συνεχῆ ἀναγωγὴν τῶν ἱστορικῶν πραγματώσεων σὶ τὸν κύριον παράγοντα, σὶ τὸν ἄνθρωπον. Μέσα ἀπὸ τὴν γυμνότητα καὶ τὸν κενεὸν τῶν ἀλληλοδιασταυρούμενων ἐπιδράσεων, προσπαθεῖ πάντοτε ν' ἀνασῶρει εἴτε ἀπὸ τὴν τρομερὴν καταγίδα τοῦ ὠκεανοῦ, εἴτε ἀπὸ τὴν γαλήνην τῶν μεσογειακῶν αἰτιῶν, τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄν-

θρώπον τῆς οὐτιμανικῆς κραυγῆς, πὸν «τὸ κεφάλι του ἀξίζει πὸν πὸν ἀπ' ὅλες τὴς βίβλους καὶ ἀπ' ὅλες τὴς πίστεις».

Ἡ ποίηση δὲν ἔχει καμμιά καθαντὴν ἀξία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινὴν τῆς ἀξία, ὡς ἀνθρώπινὴ δημιουργία καὶ προσφορὰ. Ἡ συμβολὴ τῆς εἶναι νὰ βυθομετρεῖ ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ πολιτισμὸν του καὶ προπαντὸς σὶ τὴν κάθε φορὰ ζωντανὴ παρουσία του καὶ νὰ γίνεται συνοδοιπόρος σὶ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Τὴν ἀξία της ἢ ποίηση τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός τῆς ἐπικοινωνίας της με τὴν ἀνθρώπινὴν ψυχὴν καὶ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Δὲν φροντίζει μονάχα νὰ συλλάβῃ τὸ ἀναλλοίωτον ἴσως νόημα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντοπισμένην ἱστορικὰ μορφολογικὴν παρουσίαν του. Μόνον σ' αὐτὴν τὴν ἐσώτερη ἀλληλουχίαν τῆς ἀνθρώπινης γραμμῆς καὶ τοῦ συγκεκριμένου μορφολογικοῦ φαινομένου τῆς βρίσκειται τὸ ἀληθινὸν περιεχόμενον τῆς ποίησης.

Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν καὶ ταυτόχρονα τὴν πὸν ἀπὸ τὴν ἀξία σὶ τὴν κλίμακα τῶν ὄντων, γὰρ τοῦτο καὶ ἢ ποίηση τότε εἶναι ἀληθινὴ ὅταν ἐκφράζει τὸν ἄνθρωπον ὡς φορέα τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς παράδοσης καὶ ὡς κεντρικὸν πυρῆνα καὶ οὐσιαστικὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἱστορικῆς πραγματώσεως. Νὰ γιατί ἀπ' ὅ,τι τὸ κλασσικὸν μένει, ἀπ' ὅ,τι μᾶς κληροδότησε κάθε πνευματικὴ ἐποχὴ ἀναπηδαεῖ ὁ ἄνθρωπος σ' ὅλη τὴν πολυπλευρὴν καὶ πολυμορφὴν ἐνσάρκωσή του καὶ νὰ γιατί καὶ τὰ καινούργια μνημεῖα τῆς νεώτερης ποίησης, παράδειγμα ἢ σύγχρονη γαλλικὴ ποίηση σὶ τὸν χρόνον τοῦ σημερινοῦ πολέμου, στέλλονται σὶ τὸν ἄνθρωπον.

* *

Ἀπὸ τὴν ἀποψη λοιπὸν αὐτὴ πρέπει ν' ἀντικρουστῆ κάθε ποιητικὴ δημιουργία καὶ κάθε ποιητικὴ τάση. Τὰ ρεύματα καὶ οἱ σχολὲς πὸν φανερώθηκαν κύρια σὶ τὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου πρέπει νὰ κριθοῦν ἀπὸ τὴν θετικὴν προσφορὰν τους σὶ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Ἡ ἀρχὴ πὸν

διατρέχει την ποίηση είναι βασική και σχεδόν αναλώσιμη, μιὰ όμως πού στην ιστορική πραγματοποίησή της αναφέρεται σε συγκεκριμένες καταστάσεις αφήνοντας την επίδρασή τους τουλάχιστον μορφολογικά. Κάτι τέτοιο συνέβη και με τὸν συρρεαλισμό. Ἡ ἀνάγκη τῆς μορφικῆς ἀνανέωσης, ἀνάγκη πού πρόβαλε σὰν ἀντίδραση στήν μορφολογική ἀποστέωση τῶν καθιερωμένων ἐκφραστικῶν μέσων, ἦταν ἀνάγκη ἐπιβλημένη και σχεδόν ὀργανική. Ἀκόμα ἦταν και μιὰ πιὸ ἐσώτερη και οὐσιαστικώτερη ἀνάγκη πνευματικώτερης ἀντιμετώπισης τοῦ ποιητικοῦ θέματος, πού θὰ ἔπρεπε ν' ἀφίσει τὴν λαμπυρίζουσα ἐπίφαση στοιχειωδῶν συναισθηματικῶν καταστάσεων ἢ ψυχικῶν ἀντιδράσεων και νὰ κατεβεῖ στὸν ἀπωθημένο ἴσως πυρήνα τοῦ ψυχικοῦ ἀνθρώπινου βίου. Ἀκόμα πιθανὸν νὰ ἦταν προσπάθεια ἀνασύνδεσης και ἀνασύνθεσης με τὴν γνήσια ποιητική παράδοση και μιὰ κυριολεκτικὰ ἀνθρώπινη ὀλοκλήρωση, κάτω μάλιστα και ἀπὸ καινούργιες ἀντικειμενικές συνθήκες, τῶν ποιητικῶν ἐπιδιώξεων. Ὅλα αὐτὰ φρενικά μοροῦσε νὰ ὑπῆρχαν στήν πρόθεση τῶν ἀνακαινιστῶν τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ δὲν πραγματοποιήθηκαν γιατί ἀπλούστατα οὔτε ἡ πνευματικὴ ἀμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς κατανοήθηκε, οὔτε πολὺ περισσότερο ὁ ἀνώτερος λόγος τῆς ποίησης και προπαντὸς και κύρια γιατί στάθηκαν ἀπρόσφορα τὰ ἐκφραστικά μέσα πού χρησιμοποιήθηκαν.

Ἡ ἀναδρομὴ στὸ ἀσυνείδητο και ἡ ἀναγόμενότητά του σὲ βασικὴ πηγή τῆς ποιητικῆς ἔμπνευσης και δημιουργίας φανερώνει τὴν ἀβασάνιστη και ἐπιστημονικὴ ἀνεξέλεγκτη χρησιμοποίησή τῆς καινούργιας αὐτῆς ἐπιστημονικῆς πρόσκτησης. Ἡ μεταψυχολογικὴ ἐπιστήμη οὔτε δίδαξε τὸ χωρισμὸ τοῦ συνειδητοῦ ἀπ' τὸ ἀσυνείδητο, οὔτε ποτὲ διακήρυξε τὴν αὐτόνομη χρησιμοποίησή τῶν δεδομένων τοῦ ἀσυνείδητου βίου. Ἀντίθετα δίδαξε τὴν συναγωγὴ τοῦ ἀσυνείδητου ὕλικου στὸν συνειδητὸ λογικὸ συνειρμὸ και ἀπ' αὐτὸν ἀκριβῶς ἔβγαλε τὴν θεωρητικὴ και τὴν πρακτικὴ ἀξία

τοῦ ἀσυνείδητου γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλωστε και ἀπὸ τὴν αὐστηρότερη μεταψυχολογικὴ ἀποψη και ἂν κριθεῖ ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, μόνο σὰ μιὰ συνεχῆς και προοδευτικὴ ἀνύψωση τῶν ἀσυνείδητων στοιχείων πρὸς τὴ συνείδηση και τὴ λογικὴ ἐξεργασία πρέπει νὰ θεωρηθεῖ.

Ἀναφορικὰ τώρα με τὴν ἀναδρομὴ και σὲ ἄλλα γνωσιολογικὰ μέσα και στὸν ἐξοβελισμὸ τῆς λογικῆς ἀντιμετώπισης και συσχέτισης τῶν δεδομένων τῶν αἰσθήσεων και τῶν νοητικῶν ἐπεξεργασιῶν τους ἤϊσαμε τὰ σήμερα πείρα μᾶς δείχνει ὅτι και δὲ μοροῦμε ἀπόλυτα νὰ βασιζόμεστε σ' αὐτὰ τὰ γνωσιολογικὰ εὐρήματα ἀλλὰ και πὼς ὅπως ὅποτε ἡ λογικὴ μας εἶναι ἀναγκαία. «Ἡ φιλοσοφία, γράφει ὁ Jaspers δὲν εἶε μονάχα ἀπ' τὴ λογικὴ, δὲ μοροεῖ όμως νὰ κάμει οὔτε ἓνα βῆμα δίχως τὴ λογικὴ». (Ἡ δυνατότητα τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας. Ὑποστασιακὴ φιλοσοφία. Ἰταλικὴ ἔκδοση σελ. 155).

Ἔτσι λοιπὸν με πλήρη παρεξήγηση τῶν πιὸ πρόσφατων ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων και με ὀλοκληρωτικὴ ἀδυναμία ἀφομοίωσης τοῦ φιλοσοφικοῦ στοιχασμοῦ οἱ καινούργιες ποιητικὲς σχολὲς ἐπεδόθησαν στὸ ἔργο τους πού εἶχε γιὰ ἀποτέλεσμα τὴν χρωκοπία τῶν προγραμματικῶν τους τουλάχιστον καταστάσεων.

Ὁ κύριος όμως λόγος πού ἐξηγεῖ τὴν ἀποτυχία τῆς λεγομένης αὐτῆς ἀναγνωτικῆς προσπάθειας, ἦταν ἡ πλήρης ἀδυναμία ἀντίδρασης σὲ μιὰ ἐποχὴ ὀλοκληρωτικῆς διάστασης τοῦ ατόμου, τοῦ ατόμου πού αὐτοθεωρεῖται σὰν ἄτομο και πού ἀπὸ τὸ πρῶτο αὐτῆς τῆς ἀνερωμάτιστης και παθολογικῆς ἀτομικότητος προσπάθει νὰ συλλάβει και νὰ ἐξηγήσει τὴν ἀτομικότητά του και τὸν κόσμο. Ἔτσι φτάσαμε στὸν νοσηρὸν ὑποκειμενισμό, πού νοεῖ ἓνα ἐκτὸς τόπου και χρόνου ὑποκείμενο και πού ἀδυνατεῖ και ἴσως και δὲν θέλει ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ ὑποκειμενικότητα νὰ ἀντιμετωπίσει και τὴν ἀποψη τῆς ἀντικειμενικῆς και συγκεκριμένης ὑπόστασης τῆς ἀνθρώπινης ἀτομικότητας.

Βέβαια οἱ ὑπερρεαλιστὲς ὑποστηρίζουν πὼς ἡ βασικὴ ἔγνοια τους εἶναι νὰ συλλάβουν τὴν κύρια πραγματικότητα, τὴν ὑπερπραγματικότητα, δὲν ἀποκλείουν δὲ και τὴν ἀναζήτηση με τὴ διαίσθηση τῆς κύριας οὐσίας τῶν πραγμάτων και τῶν ἐννοιῶν με τὴν μέθοδο τῆς φαινομενολογικῆς καὶ ἄ α ρ ἦ ς κ ἰ ο γ ι κ ἦ ς (reine Logik) αὐτὸ όμως πάλι δείχνει τὴν σύγκριση τῆς ἰδεολογικῆς τους, ἂς τὴν ποῦμε ἔτσι, γραμμῆς και τὴν ἀντίφαση πού ὑπάρχει στὶς ἀφειρηγίες της και στήν ἐπιδίωξη τῶν ποιητικῶν δημιουργημάτων τους.

Τὸ γεγονός πάντως εἶταν πὼς ὁ ὑπερρεαλισμὸς ὄχι μόνον δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ θαυμαστὸ πνευματικὸ κλῆμα τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ μεταίχμιου ὅπου βρέθηκε, ὄχι μόνον δὲν κατώρθωσε νὰ συλλάβει συνθετικώτερα τὸν ἄνθρωπο και τὸ πολυσήμαντο δράμα του, ἀλλὰ ἀντίθετα παρουσίασε τὴν καταπληκτικὴν παραισθητικὴν ἐμφάνιση τῆς ποίησης πού ἀναμφισβήτητα θὰ μένει με σίγμα πνευματικῆς ἀναρχίας και ἀποσύνθεσης. Ἦδη αὐτὸ τὸ ἀντιλήφθηκαν οἱ γνήσιες ποιητικὲς λύσεις και ὁσοδήποτε κι' ἂν κινήθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ ἀπροσδιόριστα και ἀκατανόητα λάβαρα του, ἀναζητοῦν τώρα τὸ δρόμο τῆς γνήσιας ποιητικῆς δημιουργίας πού βρίσκεται πάνω και ἔξω ἀπὸ τὰ ἀπίθανα και προκρονιστικὰ γιγκλιδώματα τῆς σχολῆς. Δὲ γνωρίζουμε τι

θὰ ἀπομείνει ἀπὸ τὴν λεγόμενη ἐκφραστικὴ ἀνανέωση ἂν πραγματικά, ὑπῆρξε κάτι τέτοιο και ἂν ἀληθινὰ σφείλεται στὸ συρρεαλισμὸ, ἀλλὰ ἐκεῖνο πού θὰ ἀπομείνει ἀναμφισβήτητον εἶναι πὼς ὁ συρρεαλισμὸς στὶς πραγματώσεις του θὰ παραμείνει ἢ φοβερὴ ἱπποκενταυρικὴ σύζευξη τοῦ ἐνοικτιώδους δομέμφου με τὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς σχεδόν ὑπερβατικῆς λογικῆς.

Παρ' ὅλα αὐτὰ όμως, παρ' ὅλες τὶς φοβερὲς και οὐσιαστικὰ ἀπάνθρωπες αὐτῆς δοκιμασίες, ἡ ποίηση μακρυνὰ ἀπὸ τὶς σχολὲς και τὰ δόγματα, μακρυνὰ ἀπὸ τοὺς fabriquant habiles στίχων καθὼς ἔγραφε τελευταῖα ἓνας κριτικὸς τῆς «Fontaine» με τὴν ἠρωϊκὴ καὶ ἀγνήτης ὄψη στραμένη στὸ δημιουργοῦ και Θεοῦ της, στὸν ἄνθρωπο, θὰ συνεχίσει τὴν πορεία της, ἴσαμε πού νὰ φτάσει στήν ταύτιση τοῦ ποιητικοῦ λόγου με τὴν ἐκφραση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁδὸσεία της ξαναβρίσκοντας τὸ δρόμο τῆς πίστεως στὸν ἄνθρωπο, θὰ ξαναγίνει πάλι ὁ στοργικὸς συνοδοιπόρος και στὸν καθημερινὸ του μόχθο ἀλλὰ και στήν τολμηρὴ του ποίηση και ἄνοδο σὲ ὅτι τοῦ ἐπιβάλλει και τοῦ προδιαγράφει τὸ νόημα και ἡ πορεία τῆς ἱστορίας και τοῦ πολιτισμοῦ του, πρὸς τὴν ζωϊκὴν Ἀλήθεια, πού «ἐκφρασὴ της, καθὼς λέει ὁ Ἐγγελοσ, και παράστασή της εἶναι τὸ Ὁρατοῦ τῆς Τέχνης».

K. A. ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ

ΔΩΡΟ Τ' ΑΠΡΙΛΗ

Ἀπὸ χθὲς ἔχω πρόσχαρη φίλη,
πὸ τὸ αἰθέρο της πρόσωπο σκύβει
στὸ παράθυρο και μοῦ γελᾷ.
Κ' εἶν' τὸ γέλιο της γέλιο τ' Ἀπριλῆ
κ' εἶν' ἡ φίλη μου πάνω στήν ἦδη
και γι' ἀγάπη τὸ γέλιο μιᾶ.

Ἄχ και πόσο κρατᾷ τὸ γέλιο;
Τὸ τριανταφυλλο πόσο θὰ ζήσει
ἔτσι ποῦσχυψε και με κοιτᾷ,
με σταγόνες ὀροσείας ὑπερτέλειο
πὸ ἡ βροχὴ τ' Ἀπριλιοῦ ἔχει στολίσει
πέστε πόσο τὸ γέλιο κρατᾷ;

Τεῦκρος Θελλῆς

ΤΑ ΠΡΑΜΑΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ θάλασσα ! ἡ θάλασσα !

Καθώς ροβολοῦν, φορτωμένοι ὄ,τι μπόρεσαν νὰ σηκώσουν ἀπὸ τὸ νοικοκυριό τους καὶ πετοῦν κάπου-κάπου καμμιὰ λέξη στὰ ζωντανά τους, ρίχνουν μιὰ ματιὰ καὶ στὴ θάλασσα, γιὰ ν' ἀσφαλιστοῦν. Ἄν εἶναι πάντα ἐκεῖ καὶ δὲν ἔφυγε κι' αὐτὴ ὅπως ἔφυγε ὁ τελευταῖος στρατός. Καὶ ἡ σκόνη τοὺς φέρνει τὴν ἀπάντηση καθὼς τοὺς πασπαλίζει τὰ ματόκλαδα κι' ἀσπρογαλιάζουν, σὰ νάναι βαμμένα, ἀνάμεσα στὰ ἰδρωμένα μέτωπα καὶ στὴν ἀνήσυχη φλόγα τῶν ματιῶν. Καὶ τὸ εὐγνωμονοῦν τὸ μελτεμάκι, πὺ τοὺς τὴ φέρνει σιμά, τόσο σιμά τὴ θάλασσα, τὴ μάνα, πὺ θὰ τοὺς γλυτώσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους..... Ἄραγε θὰ εἶναι ἀκόμα ἐκεῖ τὰ καϊκία ;

Μποροῦσαν, ἔτσι καθὼς εἶναι, νὰ πῆγαιναν καὶ σὲ πανηγύρι. Στὸν Προφήτ' Ἡλία, γιὰ νὰ ξεμερωθοῦν στὴν κορυφή, ἀκουμπισμένοι στὸν τοῖχο τοῦ ἐξωκκλησιοῦ, γιὰ νὰ πρωτοῖδουν τὸν ἥλιο καθὼς θὰ σκάει πίσω ἀπὸ τὴ γαλάζιαν ἄχνη τοῦ Σίπυλου. Ἡ στὴν Ἁγία Μαρίνα, κάτω ἐκεῖ πὺ μυρίζει ἡ θάλασσα σάπιο φύκι κ' εἶναι τὰ ρηχὰ νερὰ μὲ τὰ «νταλιάνια», τῶν ψαράδων, πὺ θυμίζουν προϊστορικὰ καλύβια σκαρωμένα πάνω σὲ πασσάλους. Στὴν Ἁγία Μαρίνα ὅπου στήνανε χορὸ ἴσαμε τὴ νύχτα κι' ἀνάβανε τὰ αἶματα καὶ—καμμιὰ φορὰ—πύρωναν τὰ χέρια καὶ βγάζανε τὸ μαχαίρι.

Τί πανηγύρια ! Αὐτὰ σήμερα εἶναι μακρὰ, πίσω ἀπὸ τὰ βουνά.

πίσω ἀπὸ τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ, πίσω ἀπ' τ' ἀστέρια, πὺ θὰ βγοῦν ἀπόψε πάνω ἀπ' τὰ πλεούμενα, τὰ καϊκία πὺ θὰ κυλοῦν γιὰ τὴ Χίο. Καλομελέτα κ' ἔρχεται !

Πανηγύρια...Καϊκία...Μιὰ ξερὴ βουὴ ἀναδίνει ἡ γῆ, τὰ σκονισμένα χαμόδεντρα, τὰ δέντρα, γκρέμιοι τοῖχοι, παλιὰ τούρκικα λουτρὰ ἢ τζαμιά—ρημάδια ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πανούκλας. Τὰ τζιτζικία. Τὸ χαβὰ τους, τὸ διαβολοτράγουδό τους, τὴ στιγμή πὺ ὁ κόσμος καίγεται τρικλίζει ἀπὸ τὴν ἔγνια, πὺ τοῦ τρυπανίζει τὰ μυαλά. Χὰ χα χα ! Εἶν' ὁ ἥλιος πὺ χαχάνισε ; Τὰ τζιτζικία ; Ἡ κανένας διάβολος κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς σουκιάς ;

—Γιὰ ποῦ, βρὲ παιδιὰ ; Πίσω πάλι ;

—Πίσω ! Πᾶμε σπίτια μας.

—Μετανιώσατε ;

—Δὲ θὰ μᾶς πειράξουν οἱ Τούρκοι. Ὑπογράψανε, λέει, χαρτί. Ἐσεῖς δὲ θὰ γυρίσετε ;

—Ὅχι, δὲ θὰ γυρίσουμε. Ἐχει ἀκόμα καϊκία κάτω ;

—Ἐχει.

—Στὸ καλό !

—Στὸ καλό !

Δὲν εἶχαν τίποτα περισσότερο νὰ ποῦν ἀνάμεσά τους οἱ δυὸ δμάδες. Ὅσοι εἶχαν μιὰ κατεβεῖ καὶ ξαναγύριζαν στὰ σπίτια τους, κι' ὅσοι κατέβαιναν τώρα στὴ θάλασσα. Συγγένεια, φιλία, τίποτα πιά δὲν τοὺς δένει, ὅσους ἀνεβαίνουν κι' ὅσους κατεβαίνουν. Ἡ Μοῖρα ξετυλίγει νήματα ποῦδεναν τοὺς ἀνθρώπους ἀναμεταξύ τους. Ὁ

καθένας μένει τώρα λυτός, μοναχός του, μὲ τὸν ἑαυτό του. Μὲ τὸ κορμί καὶ μὲ τὸ θεό του. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πὺ κατεβαίνουν λέει :

—Γυρίζουνε. Ποιὸς ἔχει δίκιο ;

—Παίζουμε ὄλοι μονὰ ζυγά. Ποιὸς θὰ κερδίση ; ἀπαντᾷ ἄλλος καὶ στίβει τὸν ἰδρωτὰ ἀπὸ τὸ μέτωπο.

—Ἐμπρός, παιδιὰ, ἀφήστε τὰ λόγια. Ὁ ἥλιος χαμηλώνει.

Ὁ ἥλιος...Κεφάλια σηκώνονται κατὰ τὰ Καράμπουρνα, ὅπου ὁ Μίμας, τὸ ψηλὸ βουνό. Κατὰ κεῖ γέρνει ὁ ἥλιος. Ὁ μισὸς δρόμος πέρασε, ὄχι, λίγο ἀκόμα ἴσαμε κεῖ πὺ τελειώνει ὁ κατήφορος. Κι' ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ὀλοῖσα πιά, πιο κάτω ὁ κούλας τοῦ Τσολάκη μὲ τὸ μῦλο, ὕστερα τὸ ἀμπέλι τοῦ Γενεκίδη. Κ' ὕστερα ἡ Σκάλα. Τὸ μελτεμάκι, τὰ καϊκία, τὰ πανιά, τὰ κουπιά Ἡ λευτεριά. Μέσ' ἀπὸ τὴ σκόνη τὰ μάτια βουτοῦν στὴ γαλάζιαν ἀπλωσιά, ἀκουμποῦν στὰ νησάκια καὶ ξαναστυλώνονται στὸν ἥλιο. «Ὁ ἥλιος χαμηλώνει» λένε μέσα τους καθὼς ἀνασαινοῦν λαχανισμένοι. Ὁ ἥλιος χαμηλώνει. Ὅ,τι εἶναι πίσω, δὲν ὑπάρχει. Ἐπὶ τέλος μιὰ μέρα, στὴ ζωὴ, πὺ τὸ πίσω δὲ λογαριάζεται. Λίγο τῶχεις ;

—Τί βλέπεις πίσω, βρὲ Μανώλη ! Μπρός σου κοίταζε ! Αὐτοὶ πίσω πᾶνε : Ἄς τους !

—Θὰ κοιμηθοῦν ἀπόψε στὰ σπίτια τους, αὔριο θὰ πᾶνε στ' ἀμπέλια γιὰ τὰ παρατσάμπια....

—Αὐτοὶ μὲ τὸ σπίτι καὶ τ' ἀμπέλι....καὶ μὲ τὸ χάρο. Ἐμεῖς δίχως τίποτα.... μὲ τὴ ζωὴ.

—Παποῦ, ἄκου !

—Τί ;

—Τὰ τζιτζικία. Νᾶμαστε τώρα στ' ἀμπέλι, λέει καὶ νὰ κοιμώμαστε κάτω ἀπὸ τὸ μῦλο, πλάι στὸ μποστάνι. Νὰ πέφτουν στάλες νερὸ στὸ πρόσωπο καὶ νὰ μᾶς δροσίζουν. Κ' ὕστερα....σῦκα κρυμμέ-

να στὸ νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ. Οὐφ, βρωμάει ψοφίμι !

—Τ' ἀφίνομε τ' ἀφίνομε πίσω μας. Τράβα ! Ὅλα πίσω...τζιτζικία....ψοφίμια....κι' αὐτοὺς πὺ γυρίζουνε στὰ σπίτια τους. Τὸ χειμῶνα δὲ θὰ ὑπάρχη τίποτ' ἀπ' αὐτὰ....μήτε ἀπ' αὐτοὺς....

—Παποῦ, ἔχεσασ τὸ γατάκι. Τὸ γατάκι μου, παποῦ !

—Θὰ ξαναβρεῖς ἄλλο....ἐκεῖ πὺ θὰ πᾶμε. Τὸ χῶμα τοῦτο δὲ μᾶς σηκώνει πιά. Ὑπάρχει ἐκεῖ κάποια Ἑλλάδα, τὴν ἔχεσας ;

—Φωτιά ! Τὸ σκολιὸ καίγεται !

—Οἱ Τούρκοι ! Βάλανε φωτιά.

Πόρτες κλείνονται, ἄλλες ἀνοίγονται. Ὅπως τύχει. Θέλεις ν' ἀνοίξεις καὶ σφαλᾶς. Πᾶς νὰ κλειδώσεις καὶ ξεκλειδώσεις. Τί εἶναι ἐκεῖνοι οἱ χτύποι στὰ λιθάρια τοῦ δρόμου ; Ποδοβολητὸ καὶ περνάει. Ἐνα φρύγανο σέρνει ὁ ἀγέρας κι' ἀποχτυπᾶς. Μὲ μιᾶς τὸ κορμί σου εἶναι βαρὺ γιὰ νὰ τὸ διαφεντέψης. Τώρα τὸ καταλαβαίνεις πόσο βαρὺ εἶναι. Ποῦ νὰ τὸ πᾶς, ποῦ νὰ τὸ βάλεις....Τὸ κορμί—καὶ τὰ ρούχα σου. Τὸ σπίτι δὲν κουνιέται, κ' ἔτσι τὸ βάρος του δὲ σὲ ἀπασχολεῖ. Μόν' ὄ,τι λάμπει, γυαλίζει ἀπὸ δικὴ του ἀξία—χρυσάφι κι' ἀσήμι—ἢ ἀπὸ νωπὸν ἰδρωτὰ—ὁ καρπὸς. Νάτος, μοσκοβολάει στὴς σακκοῦλες. Ἀπάνω του κοντοστέκεται πιο πολὺ τὸ μάτι. Καὶ θολώνει.

—Νὰ φύγουμε ! Ἀπ' τὸν πίσω δρόμο !

—Στὴ Σκάλα δὲν ὑπάρχουνε πιά καϊκία. Στὰ βουνά !

—Ὅχι, στὸν Γκιούλμπαξε, στὸν Τσεσμέ, στὴν Ἀγριλιά. Τούρκοι δὲ θᾶναι ἀκόμα πηγαιμένοι ἐκεῖ

—Κ' ἡ συμφωνία ; τὸ χαρτί πὺ ὑπογράψανε ;

—Τὸ πρωὶ πήραν τρεῖς δημογέροντες. Καὶ τὸ Σταματιάδη. Εἶταν, λέει, Ἑλληνας ὑπήκοος κ' ἔμεινε νὰ μὴ χάσει τ' ἀμπέλια του.

Τοὺς πήγανε στοὺς ἑφτά μύλους. Καὶ τοὺς σφάξαν με τὸ γιαταγά-
νι σάν ἀρνιά!

Μιά κρυάδα στὸ σβέρκο, περ-
νάει τὸ γιαταγάνι.

—Πιάνουν τὰ κεφάλια. Ἐμᾶς
δὲ θὰ πειράξουνε! Ἄς πληρώσουν
τώρα οἱ πλούσιοι. Ἦ σειρά τους.
Χὰ χὰ! Κάτσε σύ. Ἐμεῖς θὰ φύ-
γουμε.

—Θὰ φύγουμε.

Εἶναι δική τους τούτη ἡ γῆς;
Νύχτα τὴν ἀποζητοῦνε, τρυπώνουν
ἐδῶ, τρυπώνουν ἐκεῖ. Δὲν τῆς ζη-
τοῦνε καρπὸ παρά κρυψώνα. Σὲ
σπηλιές ὅπου κρύβονταν ἀπὸ τὴ
λάβρα τοῦ ἡλίου καὶ τὴ μπόρα—
κρύβονταν τώρα ἀπὸ τὸ χάρο. Κι'
ὁ ἥλιος, τὸ φῶς, εἶναι τώρα ὁ χά-
ρος. Ἐνα μεγάλο μάτι, τὸ μάτι
τοῦ Τσέκι. Μόνο ἡ νύχτα εἶναι ἡ
μάννα. Κι' ἡ θάλασσα. Ποῦ νὰ τὴ
ζυγώσεις τώρα. Δὲν ὑπάρχει πιά
βάρκα μήτε πλεούμενο... Ἄχ, ἡ
θάλασσα. Δὲ χωρεῖ μήτε τὸ στε-
ναγμό, μήτε τὸ βούρκωμα τοῦ μα-
τιοῦ.

Κ' ἡ γῆς; Κ' οἱ καρποὶ; Ἐφέ-
τος θὰ εἶταν μεγάλη ἡ λαδιά. Λα-
διά... Ποιὸς κοιτάζει τὸν ἐλιόκαρ-
πο—ποῦ μπορεῖ νάναί καὶ μάτια;
Ποιὸς κοιτάζει;

Ἐνα μωρὸ ξεφωνίζει.—«Σκα-
σμός, θὰ μᾶς προδώσει!» Ἦ μάννα
πασχίζει νὰ τὸ μερώσει, τοῦ ἀνοι-
γει τὰ στήθη. «Φάε, σῶπα, βου-
βάσου!» Ἐκεῖνο ξεφωνίζει πιότε-
ρο, ἡ πηγὴ εἶναι στερεμένη.

—Σκασμός

—Τὶ νὰ τοῦ κάνω, θέμου;

—Πνίξ' το!

Τὸ σοῦρουπο, καθὼς, ἐτοιμά-
ζονταν γιὰ τὴν ἔξοδο, τὴν εἶδαν
χάμω στὴ μπασιά τῆς σπηλιάς καὶ
μαδοῦσε κλαδιά. Μόνη. Τὰ φύλλα
πέφτανε, κι' ἄλλα κι' ἄλλα κι' ἄλ-
λα. Κι' ἡ μάννα ἔγρουζε: «Φάε,
σῶπα βουβάσου!»

*
*
*

Ἔτσι καθὼς εἶναι μαζεμένοι οἱ
ἄντρες. Ἀλλόκοτος, μὰ τὴν ἀλή-

θεια, δεσμός, ἀφοῦ τὰ μάτια τους
ἀναδίνουν κάπου-κάπου κάτι πα-
ράξενες λάμπεις καθὼς τὸ βλέμμα
πλανιέται ἄσκοπα, χαμένο καὶ
σκόρπιο,—θὰ εἶναι οἱ σπιθες τῆς
φωτιάς ποῦ πασχίζει παραφυλά-
γοντας, ν' ἀνάψει ἡ τρέλλα. Κ' εἶ-
ναι ἀκόμα πιὸ ἀνόμοιο τὸ ντύσιμό
τους, τόσο παρδαλὸ κι' ἀκατανόη-
το σάν ἀποκρηάτικη μασκαράτα
δίχως γέλια καὶ δίχως κίνηση, ποῦ
θὰ τὴν εἶχε μαρμαρωμένη κάποιος
βαρὺς ἐφιάλτης—ὁ ἕνας μὲ μαντη-
λοδεμένο τὸ κεφάλι, ὁ ἄλλος ξυ-
πόλητος, ἐτούτος μὲ τὸ σῶβρακο,
ἐκεῖνος πασχίζοντας, σάν ἄλλος
Ὀδυσσεὺς ἢ Ἀδάμ, νὰ κρύψει τὰ
κρυφὰ του μὲ κάποια σακκούλα ἢ
κουρέλι—ἔτσι καθὼς τοὺς πῆρε ἡ
μπόρα ἢ ὅπως τοὺς μάθησαν νυ-
χτερινοὶ γύπες, λὲς κ' ἡ Μοῖρα ξα-
νατύλιξε ἀνάμεσά τους τὸ νῆμα
τῆς καὶ δὲν εἶναι πιά λυτὸς ὁ κα-
θένας καὶ μονάχος. Φαίνονται σὰ
νὰ τοὺς ἔχει ξαναδέσει ἡ Μοῖρα.

Ναί, τοὺς ξανάδεσε, ὅμως μόνο
τὰ κορμιά τους καὶ κάποια κοινὴ
τύχη ποῦ δὲν τὴν ὀρίζουν πιά ἐ-
λεύτερα οἱ ἴδιοι. Τὰ κορμιά τους
καὶ τὸν τρόμο τους. Αὐτὰ ἔχει δε-
μένα. Τὸν τρόμο ποῦ τοὺς κάνει
ἕνα τίποτα, ἕνα σκουπίδι.

Καθὼς ἀντηχεῖ σὲ ξένη, Τούρ-
κικη γλώσσα τὸ πρόσταγμα: «Κα-
τὰ δεκάδες!» Τὰ κορμιά μαζεύον-
ται καὶ ξεχωρίζονται οἱ δεκάδες,
θὰ μετρηθοῦν. Τόσοι, τόσοι. Ὁ κα-
θένας θὰ εἶναι ἕνας ἀριθμός. Ἐνα
κομμάτι κρέας ποῦ ἀκούει καὶ
βλέπει. Νὰ εἶταν τοῦλάχιστο πέ-
τρες, δέντρα ἢ ζῶα. Τὶ εἶναι ἡ
ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου! Χτὲς ἐλεύτε-
ροι, στὸ σπῆτι τους, στὸ ἀμπέλι,
στὸν πόλεμο, μὲ ἕνα ὄνομα ὁ κα-
θένας. Σήμερα πράματα. Δίχως
ὄνομα.

Πράματα, ποῦ ἐκτελοῦν, ὡς τό-
σο προστάγματα. Δὲν τοὺς τὰ με-
ταδίνει τὸ λογικὸ τους, παρά ὁ
τρόμος. Ἄν μπορεῖς, μὴ σχηματί-
σεις δεκάδες στὴν πλατεία τούτη,

ποῦ εἶναι κυκλωμένη μὲ κόκκινες
σημαῖες. Ἐπειτὰ εἶναι ἀρχή. Ποιὸς
ξέρει. Εἶναι ἐκεῖ ἀκόμα τὰ γυναι-
κόπαιδα κ' οἱ γέροι. Μαζεμένοι κι'
αὐτοί, ὄχι ὅμως σὲ παράταξη.

Σκιρτάει ἡ καρδιά, κάνει νὰ
παίει κατὰ κεῖ, στὴ γυναίκα, στὸ
παιδί, στὴ μάννα, στὸν πατέρα, στὴν
ἀδερφή. Καὶ δὲ μπορεῖ. Εἶναι βα-
ρειὰ σάν πέτρα. Ἀκούστηκε πέτρα
μὲ φτερά; Κ' ἔπειτα τὸ στόμα εἶ-
ναι πικρὸ, ἡ γλῶσσα κολλημένη
μὲ φαρμάκι ποῦ μόλις περνάει ἡ
ἀναπνοή. Καὶ νὰ πήγαινε κατακεῖ
ἡ καρδιά, πάλι θὰ ξαναγύριζε θλι-
μένη, ἀναστατωμένη, ἄλλοπαρμέ-
νη, καὶ θὰ τράνταζε τὸ κορμί, νὰ
ξαναγίνει ἀπὸ πράμα, ἀνθρωπος.
Καὶ τότε τὸ κορμί θὰ ξεφώνιζε
στὸν ἥλιο, τόσο ποῦ θὰ γέμιζε ὁ
ἀέρας ὀλόγυρα ἀπὸ τὴν κραυγή,
ὅμως ἀνώφελα: γιατί ὁ ἥλιος δὲ θ'
ἀποκρινόταν κι' ὁ Τοῦρκος θὰ χυ-
μοῦσε μὲ τὸ μαστίγιο ἀνάμεσα στὶς
δεκάδες καὶ δὲ θὰ ξεχώριζε μήτε
μάτια, μήτε χέρια, μήτε στήθος μή-
τε πόδια, ἀφοῦ θὰ εἶχε ἐμπρός του
πρ ἄ μ α τ α. Καὶ νὰ μὴν ξεφώνιζε
τὸ στήθος, πάλι ἡ καρδιά θὰ λα-
χταροῦσε νὰ ξαναπάει ἀντίκρυ ἐ-
κεῖ, στὰ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς
γέρους, καὶ πάλι θὰ ξαναγυρίζει
ἀπελπισμένη. Κ' ὕστερα τί θὰ κά-
νει ὁ τρόμος; Θὰ παρακολουθεῖ
μακρόθυμα τοῦτο τὸ πήγαινε ἔλα;
Μπορεῖ ἕνα π ρ ἄ μ α ν' ἀντέξει σὲ
τόσο πολὺπλοκες σχέσεις;

Γιὰ τοῦτο τὰ μάτια μήτε κοιτά-
ζουν πιά πέρα κατὰ τὰ γυναικό-
παιδα. Καὶ τὸ βλέμμα γίνεται σου-
βλί καὶ σουβλίζει τὸ φῶς, τὸ χῶμα
τὶς κόκκινες σημαῖες. Μονο ἂν τύ-
χει καὶ ἀγγίσει καμμιὰ ριπὴ τῆς
αὔρας τὰ βαριά μέτωπα, λύνονται
οἱ γλῶσσες.

—Αὐτὰ κάνουνε οἱ ὑπογραφές
καὶ οἱ ὄρκοι!

—Τὶ ἀξία ἔχουνε τὰ χαρτιά, ὅ-
ταν τὸ αἷμα βράζει καὶ πάει ὀλοῖ-
σα στὸ σκοπὸ του!

—Ἄραγε τί θὰ μᾶς κάνουν;

—Στὴν Πέτρα!

—Πελέκι!

—Μωρὲ τὸ σκᾶμε; Κι' ἄς μᾶς
ρίξουνε! Κάλλιο νὰ μᾶς εὔρει τὸ
βόλι ἐλεύτερους, καθὼς θὰ φεύγο-
με, παρά νὰ...

Ἄσως κανένας δὲν τὸ κουνᾷ.
Εἶναι κάποιος ἄορατος πάνω ἀπ'
τὰ κεφάλια τους καὶ ρίχνει τὰ ζά-
ρια. Μονά-ζυγά. Κάποιος στὸ τέ-
λος θὰ γλυτώσει. Κι' ὁ καθένας ἐλ-
πίζει πῶς θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ κ ἄ
π ο ι ο ς. Ἐρμη ἐλπίδα!

—Ἐγγυήσεις, ὄρκοι, συμφωνίες
ὡς ποῦ μᾶς πιάσανε στὴ φάκα.

—Μωρὲ καλά ἔλεγα γὰ νάφευ-
γα. Καλὰ ἔλεγα νὰ μὴν πιστεύω
σὲ τίποτα... Συμφωνίες, ὄρκοι...
Σ... ἄ! Λόγια τοῦ Σατανᾶ!

—Ν' ἀκοῦς μονάχα τὴ φωνὴ
ποῦ εἶναι μέσα σου. Νὰ τί νάκοῦς!

—Κρεμαστήκαμε στὸ ἔχει μας.
Κολλήσαμε σάν πεταλίδες. Νὰ μὴ
χάσουμε σπῆτι κι' ἀμπέλι... χὰ χὰ!
Ἐλα τώρα σπῆτι, νὰ μᾶς κρύψεις..

Μιά σάλπιγγα ξεχύνει τὸ κῆμα
τῆς στὸ φῶς. Τὰ κομμάτια κρέας
μόλις σαλεύουν τὰ βλέφαρα.

—Γονατίστε! Φωνάζει δυνατὰ
μιὰ τούρκικη φωνή. Γονατίστε,
γκιαούρηδες!

Οἱ γκιαούρηδες γονατίζουν.
Ἐνας, δύο, πολλοί, στὴ στάση
τούτη, κάτι θυμοῦνται. Κάτι, μέσα
στὸ κομμάτι κρέας σπιθίζει, ἕνα
κῆμα φουσκώνει τὸ στήθος, τὰ μά-
τια βουρκώνουν, ἡ πέτρα ραγίζει
—ἕνα δάκρυ σκάει. Προσεύχεται.
Δὲν ὑπάρχει τίποτα ὀλόγυρα, ὑ-
πάρχει ὁ ἕνας, ὁ Αἰώνιος, ὁ με-
γάλος Ἄγνωστος, μὲ τὴν ἀνοιχτή,
γαλάζια ἀγκάλη. Τί εἶναι τὸ κρέ-
ας; Σαπίλα! Ἦ ψυχὴ ὀρθώνεται
λαμπάδα.

Κάποιων τὸ μάτι παίρνει μιὰ
σημαία ποῦ ἀνεβαίνει. Μιὰ σημαία
ἀπίστευτη σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ὅχι
τούρκικη. Κ' εὐθὺς τραντάζεται
τὸ φῶς ἀπὸ σάλπιγγες καὶ τύμ-
πανα. Ἐνας ὕμνος. Ὅχι ὁ τούρ-
κικος.

Οί αριθμοί είναι γονατισμένοι. Τί λένε τὰ δέντρα, όταν παίζει μουσική; "Η τὰ πρόβατα; "Αν και τοῦτοι ἐδῶ δὲν εἶναι μῆτε κἄν πρόβατα, πού θά βροσκήσουν καιρό, ἐλεύτερα και χαρούμενα, πρὶν σφαχτοῦν. "Ομως κοίτα, καθὼς ἀκίνητοῦν, κάτι μέσα τους, ἀθελά τους, ὀλότελα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μουντή τους ὑπόσταση, συνοδεύει πρόθυμα τοὺς ἤχους, πού εἶναι γι' αὐτοὺς τὸ προμήνυμα τοῦ μαρτυρίου. Σὰ νὰ σκορπίζεται τὸ χάος πού τοὺς χωρίζει ἀπὸ τὸν κόσμο. Καθαρό πουκάμισο. χτενισμένα μαλλιά, τριαντάφυλλο στὸ αὐτί. Σουμάδες, κουφέτα, καλαματιανός. Κορίτσια, κρασί.—"Ο ρυθμός! Τὸ θάμα κ' ἡ ἀπάτη του.

"Η μουσική κόπηκε.

—Σηκώθητε, γκιαούρηδες!

Πάλι ἡ λάβρα, ὁ τρόμος, ἡ ἐρημιά, τὸ σουβλερὸ βλέμμα ὅπως

στὴν "Ερημο.

"Αντίκρυ τὰ παιδιά, οἱ γυναῖκες, οἱ γονιοί, τ' ἀδέρφια. "Άλλος κόσμος, ἄπιαστος.

—"Αραγε θά τοὺς ξαναἰδοῦμε;

—Στὸν ἄλλο κόσμο πιά.

Εἶναι δικοὶ τους, βγαλμένοι ἀπὸ τὰ σπλάχνα τους; Οἱ ἴδιοι σπλάχνα ἐκείνων ἐκεῖ; Δὲν μπορεῖ νᾶναι.

"Εκείνοι ἐκεῖ εἶναι σὲ ἄλλον κόσμο, σὲ κανένα ἄστρο μακρυνό. Εἶδεμὴ θᾶπρεπε νὰ λειώσει ἡ σάρκα τῶν σκλάβων τούτων, νὰ γίνουν τὰ στήθη τους ρευστὸ ὑγρὸ ἀπὸ τὴ θλίψη, ἀπὸ τὴ βράση τῆς θλίψης. Καὶ νὰ μὴ στέκονται τούτα δῶ τὰ ἄψυχα πράματα στὴν πλατεία τούτη τὴν κοκκινοζωσμένη, κάτω ἀπὸ τὸν αὐγουστιάτικον ἥλιο.

Τὰ πράματα. Τὰ κομμάτια κρέας. Μῆτε κἄν κοπάδι.

Ἰούνιος 1944 ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

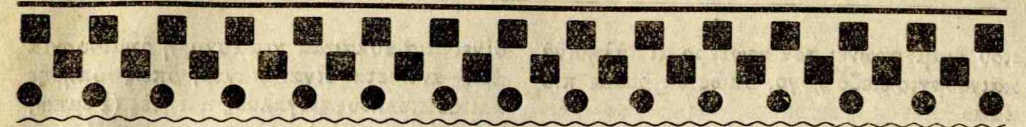
*Ψηλὰ ὁ κῆκος τοῦ ἡλιοῦ, σὰν φλογερὸ καμίνι,
κι' οἱ ἀκτίνες, βέλη, διαπερνοῦν μὲς τᾶπειρον τὸ δῶμα,
ὄραμα ἢ φύση ἀπόσβυσε, χωρὶς παλμούς και χρῶμα,
στὴ λαῦρα πάνω σὰν δειλή, σὰν λιγωμένη κλείνει.*

*"Η γῆ ριγεῖ βαθειά, θαρρεῖς, σὲ φλόγας πάνω κλίνη
τὸ ἀγέρι λὲς φωτιά σκορπάει χωρὶς πνοή, κὶ ἀκόμα
ἔχει σβυστὴ κάθε λαλιά ἀπ' τῶν πουλιῶν τὸ στόμα,
τῶν τζιτζικιῶν μόν' οἱ σκοποὶ ταράζουν τὴ γαλήνη.*

*Τὰ πρόβατα σταλίζουνε στὸ πράσινο ἀπὸ κάτω
τὸ δάσος ὅπου ἀκίνητο, βαρὺ, στὸν ὕπνο γέρνει
ἔχουνε πάψει τὰ νερὰ νὰ τρέχουνε στὸ βάλτο.*

*Κι' ἡ θάλασσα ἡ ἀκύμαντη σὰν τὴν παρθένα μοιάζει
πὸν σ' ἕνα ρεμβασμὸ βαθὴ κλείνει σὰν λαγγυμένη
καὶ μὲ τοὺς πόθους ἀγκαλιὰ θαρρεῖς ἀνατριχιάζει.*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΙΑΣΙΟΣ

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΑΣ

ΛΙΣΘΗΤΙΚΟ ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

Στὰ 1940, λίγους μῆνες πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο, δημοσίεψα στὴν ἀλησμόνητη και κατάφωτη ἀπὸ ἐνθουσιασμό, λευτεριά, ἀλήθεια και ζωτικότητα φιλολογικὴ σελίδα τῆς «Καθημερινῆς», δύο ἄρθρα γιὰ τὴ νέα μας πεζογραφία. Μέσα στὰ δύο κείμενα σημειώματα, ἔδωσα τίς τότε ἐντυπώσεις και γνώσεις μου ἀπὸ τίς προσπάθειες τοῦ νεώτερου πεζοῦ μας λόγου, ἕκαμα διαπιστώσεις, χῶρις αὐτὴς τάσεις και γενη- ἔς και μίλησα μ' ἀρκετὴ και δίκαιη αὐστηρότητα γιὰ τὸ συγγραφικὸ συγκρότημα μιᾶς πλειάδας συγγραφέων, πού ἀπὸ κάποια κοινὰ γνωρίσματα και ὁμαδικώ- τερες προθέσεις και ἀδυναμίες, εἶναι γνω- στὸ μὲ τὸ γενικὸ προσδιορισμὸ: γενητὸ τοῦ τριάντα.

Βέβαια οἱ ἀντιρρήσεις μου καίτιες ἀπρό- πτες καθὼς ἦταν και ἔπεφταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀνάμεσά μας, γιὰ συγγραφεῖς πασί- γνωστους και ἀγαπητοὺς ἀπ' τὸ πολὺ κοινὸ, και ἀκόμα γιὰ προσπάθειες, πού εἶχαν ἀφίσει κάποτε τὴν ἐντύπωση, πὼς ἦρθαν γιὰ νὰ διαμορφώσουν μιὰ προχω- ρημένη και ἀληθινὰ καινούργια πεζογρα- φία, προκάλεσαν ἀγανάκτηση, θυμούς, γέ- λοια ἀκόμα, διάθεση εἰρωνική, περιφρό- νηση. "Ομως ἀφῆκαν μιὰ γέυση ἀλλοιώ- τικη σὲ μερικὰ χεῖλια, ἔδωκαν μιὰ εὐκαι- ρία σὲ λιγιστοὺς νὰ ξανακοιτάξουν τὴν πεζογραφία μας και σιγά—σιγά, τολμῶ σήμερα νὰ τὸ πῶ, ἔστρεψαν τὴ δημιουρ- γία και τὴν ἔρευνα τῶν νέων, γιὰ τὴν κατεῦθυνση ἐκείνη πού εἶχαν ἀπὸ τότε ὑποψιαστὴ οἱ γραμμὲς ἐκεῖνες. Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ βαθύτερη ἰκανοποίησή μου. Γιατὶ ἡ δική μου χαρὰ εἶναι νὰ μιλῶ πάντα γιὰ μιὰν ἀλήθεια, ὅπως τὴ νοιώθω και ὅπου τὴ νοιώθω, μεθῶ δὲ ἀπὸ τὴ λαχτάρα νὰ- νακκλύψω συγγραφεῖς, ποιητές, ἔργα και νὰ τὰ βροντοφωνήσω. Εἶμαι ἀπαρηγόρη-

τος όταν βυθίζεται ἡ ματιά μου στὰ μέ- τρια, τὰ ἀσχημα ἔργα, τὰλλοπρόσβαλα και τὰ κατηφορικά. "Αναγκάζομαι νὰ πι- κραίνω φίλους, νὰ στενοχωρῶ ἀνθρώπους πού ἀπὸ κάθε ἀποψη συμπαθῶ και ἔχτι- μῶ, νὰ παρεξηγοῦμαι μὲ συναδέλφους πού ἀγαπῶ ἢ πού δὲν ἔχω τίποτα ἄλλο μαζί- τους, ἐχτός ἀπὸ τίς μικρὲς και βαθειὲς τοῦτες διαφορές, πάνω στὰ ζητήματα τῆς δημιουργικῆς λογοτεχνίας.

Σήμερα, πού φτιάσαμε στὸ μεταίχμιο τῆς λογοτεχνικῆς ἐξελίξεως τῆς πεζογρα- φίας μας, ὕστερα ἀπὸ τίς ἀπόψεις πού διετύπωσα τότε μὲ τὰ δύο μου ἄρθρα και πρὶν ἀκόμα τραβήξουμε πρὸς ἄλλους δρό- μους πού διαγράφουν και ὄλας τὰ σημάδια τῶν καιρῶν. θέλω νὰ ξαναδῶ μὲ τωρινὸ μάτι τὴ λογοτεχνικὴ τούτη πορεία, περι- λαβαίνοντας και ὅσα στὸ μεταξὺ τῆς τε- τραετίας τούτης φάνηκαν.

Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, λογοτεχνικὲς γενηὲς δὲν ἔχουμε ἀκόμα στὸν τόπο. Γιατὶ αὐτὲς εἶναι βαθύτερες χαρακὲς μιᾶς μακροῦς πορείας, ἀπὸ παράδοση και πνευματικὴ ἱστορία. Καταχρηστικὰ ὅμως μποροῦμε νὰ κάνουμε χρῆση τοῦ ὄρου λογοτεχνικὴ γενητὴ χωρίζοντας ἔτσι ὀρισμένους λογοτέχνες, κι ὀρισμένες προσπάθειες και προσδιορί- ζοντας ἔτσι διακριτικώτερα τίς δημιουρ- γικὲς προσπάθειες μεταξὺ τους. Λοιπόν, ἡ λογοτεχνικὴ γενητὴ πού ἐνδιαφέρει πε- ρισσότερο τὴν νεώτερη πεζογραφία μας, εἶναι ἐκείνη τοῦ 1930. Σαυτὴν ἀνήκουν σχεδὸν ὄλα τὰ γνωστὰ ὀνόματα τῶν πε- ζογράφων μας, σαυτὴν προσχώρησαν θε- λητὰ ἢ ἀθέλητα και μερικοὶ πού χρονο- λογικὰ ἢ και ποιητικὰ δὲν ἀνήκουν σαυτὴν (Κόντογλους—Μυριβήλης—Βενέζης—Κα- στανάκης), σαυτὴν ἔρχεται νὰ γίνεῖ ἡ σύγκριση και νὰ ριχτεῖ τὸ ὑπόλοιπο δά- ρος, πού φτάνει ἀπὸ τὴν ἀντίθετη τροχιά

πού διαμορφώνει τον νεότερο κι' αληθινά καινούργιο πεζό λόγο, όπως θα δοῦμε πιό κάτω.

Όταν πρωτάρχισε λίγο πριν και λίγο μετά απ' τὰ 1930, νὰ ξεφουρνίζεται τὸ ἕνα ὄνομα κοντὰ στ' ἄλλο και νὰ πετιῶνται τὰ βιβλία μὲ πάταγο και τυμπανοκρουσίες στὰ ἐμβρόντητα μάτια μας πού ἦταν συνηθισμένα σὲ ἀραιὰ ὀνόματα και σὲ μερικά καλὰ και γνωστὰ βιβλία, νομίσαμε πὼς αὐτὸ πού ἔρχεται ἀποτελεῖ πιά ἕναν πασίχαρο οἶνῶ, πού ἀνοίγει γιὰ τὴ χώρα μας τίς μεγάλες πύλες μιᾶς ἐνδοξῆς δημιουργίας. Ἐνας—ἕνας κατέφθανε. Γεώργιος Θεοτοκάς, Ἄγγελος Τερζάκης, Μ. Καραγάτσης, Διλίκα Νάκου, Τατιάνα Ταύρου Παῦλος Φλώρος, Θανάσης Πετσάλης, Ἑλλη Ἀλεξίου—Δασκαλάκη, Κοσμάς Πολίτης, κι' ἕνας—δυσ' ἄλλοι. Ὁ Μυριβήλης πού εἶχε φανεῖ προτύτερα μὲ νεῦρο κι' ἀρρενωπότητα, χώθηκε κι' ἐκεῖνος μὲ μιάν ἀδύναμη λογοτεχνική συνέχεια στὸν ἴσκιό τῆς πλειάδας τούτης. Ὁ Κόντογλου στυμάτησε τὴν ἀνανέωση πούχε ὑποσχεθεῖ, πάνω σ' ἕνα διαφοροτικό πλαίσιο μὲ τὸν «Πέτρο Καζᾶ». Ὁ Βενέζης, ὕστερα ἀπὸ τὰ πρῶτα διηγήματά του τὸ «Πιός», τὸ «Θάνατο», τὸ «Παραμῦθι», ἀπ' τὸ ὁποῖο και βγήκαν κατόπι ἡ «Αἰολική Γῆ» και κατὰ μέγα μέρος κι' ἡ «Γαλήνη», και πού τὸ μετάφρασε στὰ Γαλλικά ὁ συνάδερφός του Γιάννης Γ. Σφακιανάκης πρὸ ἑτῶν, στὰ 1932 μὲ 1933 νομίζω, στὸ Hellenisme contemporain γονάτησε μπροστὰ στὸ βάρος τοῦ χρόνου και τοῦ περιβάλλοντός του ἴσως και ἦρθε κοντὰ πρὸ τὸ μαλακό, τὸ γλυκερό, τὸ θηλυκὸ στοιχεῖο, πού κάμει τὴν πεζογραφία γενικά ἀδύναμη και πλαδαρή. Ἐδωσε βέβαια μιὰ συνέχεια κάπως ποιητική, κάπως μουσική, μὲ μερικές σελίδες πού ἀκούονται σὰ συμφωνία. Ἀκόμα δὲ συμφωνῶ πὼς τὸ ὕλικό, πού χρησιμοποίησε γιὰ τὸ μῦθο του τελευταῖα ὁ Βενέζης ἦταν ἕνα χρονικό, πού κάμει μόνο ἕνα μαγικὸ παραμῦθι. Ἀντίθετα ἔχει και ρίζες και ράτσα γερὴ ὄλος ὁ κόσμος ἐκεῖνος κι' ἀξίζει νὰ διασωθεῖ μένα και δυσ' ἔργα. Ἀκόμα πρέπει νὰ σημειώσω πὼς τὸ στοιχεῖο τῆς παιδικότητας, πού χρησιμοποιοῦ κι' ὁ Βενέζης, ὄχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ παλινδρόμηση και δὲ

δίνει πιά εὐκαιρία γιὰ ἰσχυρὴ δημιουργία ἀλλ' ἀντίθετα εἶναι πάντα, ὅπως ὑπῆρξε και σὲ πολλοὺς μεγάλους ποιητὲς (Ρεμπώ, Πόε, Λωτρεαμόν) και συγγραφεῖς (Χάμφουν, Μπίρσον, Ντοστογιέφσκυ, Τολστόϊ, Παπαδιαμάντης κι' ἄλλοι) πηγὴ ἀκένωτη, βάθος ἀπ' τὸ ὁποῖο μπορεί νὰ νάντλησει ἀγγὰ κι' ἐξάισια στοιχεῖα, πού νὰ ἐνδιαφέρουν τὸν κόσμο ὁλόκαιρο. Ὁ τρόπος βέβαια τῆς χρησιμοποίησεως και τοῦ ὕλικου τούτου ἀποτελεῖ αὐτὴ τούτη τὴν τέχνη και μπορῶ νὰ πῶ πὼς ὁ Βενέζης κουράζει και μονοτονεῖ μὲ τὸ δικό του τρόπο πού μᾶς δίνει τὰ τρυφερά ἐκεῖνα συμβάντα. Εἶναι μερικές σελίδες του πού δὲ διαβάζονται, ὅπως ἐκεῖνες μὲ τὸ δωμάτιο πούχουν κρεμασμένα τὰ σπαθιά, τὸ κίτρινο δωμάτιο, τὴν παρείσαχτο τέλεια Σκαρμπικὴ Ντόρος, τίς φοδερὲς ἐπαναλήψεις και ἐπιστροφὲς στὴ γῆ μὲ τοὺς σπόρους πού μιλῶν και τίς βλαστήσεις και τὰ σύμβολά των, πού εἶναι ἐπιρροὲς ἀπ' τὴν Πήρλ Μπάκ (ἀπ' τὸ ἔργο τῆς «ἡ καλὴ γῆ») κι' ἀπ' τίς ὁποῖες ἐπίσης σκηνὲς εἶναι ἀπομακρυσμένη ἢ πρωτόγονη πνοή, ἢ ἀντίκρια ρωμαλαϊότητα τέτοιων καταγωγικῶν σπόρων, πού ἔρχονται πιά στὸ μονότονο κι' ἀσθενικὸ παραμῦθί, πολλές φορές κατάλληλο μόνο γιὰ τὰ περιεργὰ παιδάκια. Ὁ Βενέζης μὲ τὴν πνευματικότητα πού παρουσίασε ἀργότερα, μὲ τοὺς συμβιβασμούς πρὸς τίς μορφὲς και τὰ ἐκφραστικά του μέσα, ἀδυνάτισε τὴν οὐσία του διέλυσε τὸν πρῶτο του κόσμο, κι' ἀπ' τὸ σφιχτοδεμένο κι' ὀλίκερο ἀντικρὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς του, πού ἦταν μεστή ἀπὸ πάθος και ποίηση, ἔπεσε στὸ παραμῦθι, στὴν ἀφήγηση, στὴν ἰσχνὴ ἱστορία, πού γλυκαίνει ἀπὸ τὰ πιό στυφὰ και σκληρὰ γεγονότα, ὡς τὰ πιὰ ἐπικίνδυνα τρυφερά και παιδικότατα χαμόγελα τῆς ζωῆς μας. Οἱ ἀδυναμίες του, τὴν ἔφεραν πιό κοντὰ πρὸς τὴ γεννὰ τῶν τριάντα κι' ἀπὸ συγγραφέας ράτσας ὅπως ἦταν ἔγινε παρόμοιος μὲ τοὺς συναδέλφους τῆς ὁμάδας ἐκεῖνης. Κι' ὁ Θράσος Καστανάκης εἶχε δείξει πὼς μπορούσε μὲ τοὺς «Πρίγκηπες» νὰ γεμίσει μιὰ πεζογραφία μὲ μιάν πλούσια ἰδιοσυγκρασία. Μὰ τὸ ψέμμα πού ἐκλεινε ἡ νεότητά του ἦταν πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ κείνο τῶν ἄλλων.

Σὰ νὰ μὴν εἶχε κανένα πιά ταλέντο συνέχισε μιὰ πεζογραφία ἀφόρητα γραμμὴν σὲ μιὰ δημοτικὴ πού τὴν ἀπαρτίζουν ὄχι λέξεις μὰ ἀγκωνάρια ἀκαταλαβίστικα, χωρὶς καμμιὰ ζέστα, μὲ μιὰ ἀνεδαφικὴ κι' ἀλαμπουρνέζικη ἀναπροσαρμογὴ ἐνὸς εἴδους ἐλληνικότητας, πού τὴν εἶχε νοιώσει και διαίσθανθεῖ στὰ παγερά Παρίσια, χωρὶς καρδιά και αἷμα, ἄμουσος ἄνθρωπος, πού δὲν ξέρει τοῦλάχιστο οὔτε νὰ γράφει ὁμορφα, γέμισε τὸ ἔργο του μὲ φόρτο ἔργων και πολυσέλιδων τόμων, πού δὲν κρύβουν οὔτε ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον και θὰ μένουν πάντα σὰν ἀκατανόητα κατὰκλειστα ἐρμάρια, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει καμμιὰ περιέργεια νὰ τὰνοῖξει...

Ἀπ' τὴν καθαυτὸ γενιὰ τοῦ τριάντα, οἱ περσότεροι εἶναι εὐποροὶ νέοι, πού ταξίδεψαν, διάβασαν, γνώρισαν τὴν παγκόσμια λογοτεχνία κι' ἐπειδὴ εἶχαν μέσα τους συγκεντρώσει ἕνα σωρὸ ἐντυπώσεις και πληροφορίες, ἔδωσαν τὸ ὕλικό τουτο σὲ διάφορα καθένας βιβλία. Ὡς ἕνα μάλιστα σημεῖο, ἐξηγεῖται πὼς μερικοὶ ἀπ' τοὺς καλλίτερος πεζογράφους τῆς γεννᾶς τούτης ἔδωσαν ἀπὸ ἕνα, τὸ πρῶτο τους, βιβλίο κάπως ἀξιόλογο. Τοῦτο ἐρμηνεύεται νομίζω. Δὲν ἦταν προμήνυμα ἔργου, μὰ ἀπλῶς ἕνα ξεθύμασμα. Κάθε ἀνθρωπος νομίζω, ἄμα διαβάσει και καλλιεργηθεῖ, και προσπαθήσει ὅτα, ἔχει συγκεντρώσει ἀπὸ τὴ νεότητά του ἕνα ὕλικό, μπορεί νὰ γράφει ἕνα και δυσ' βιβλία ἀξιόλογα. Δὲν θὰ πεί μὲ τοῦτο πὼς ἔγινε και συγγραφέας και ποιητής, δηλαδὴ πὼς ἀποκαλύπτει καθολικούς και ἀπρόοπτους πίνακες ζωῆς, οὐσία βαθύτερων τόνων και μεταπλάσεων.

Γιατὶ αὐτὸς ὅταν φανεῖ συνεχίζει τὴν πορεία του μὲ ἄλλα και ἀλλαγαμους, παρασύροντας στοὺς δρόμους τὰντικείμενα και ἀλλοιώνοντας τὴν ἴδια τὴ μοῖρα μὲ τὴν ἐποπτεία τοῦ μεγαλείου του. Γιατὸ λοιπόν, δὲν εἶναι μετὰβολὲς και πτώση ἐνὸς συγγραφέα ἢ περίπτωση, πού συχνὰ παρουσίασε ἢ γεννὰ τῶν τριάντα, παρουσιάζοντας ἕνα βιβλίο ἀξιόλογο και κατόπι πέφτοντας ἀπὸ καταράχια και κατακρύφα. Ἀπλοῦστατα δὲ συγγραφέας αὐτὸς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ συγγραφέας, ποτὲ δημιουργός, ἔδωσε ἐπιδέξια και μὲ ἐνδιαφέρον

τίς ἐντυπώσεις πού συγκέντρωσε μέσα του μὲ πολλὲς και διάφορες ὕλικες εὐκαιρίες, ταξίδια, μελέτη, εὐπορους γονιοὺς (Καραγάτσης, Πολίτης, Τερζάκης, Καστανάκης, Νάκου κ.λ.π.) ἢ και μὲ ἠθικὲς ἐμπειρίες και ρεαλιστικότερες ἐμπειρίες ἀπ' τὴ ζωὴ ὅπως θὰ δοῦμε σ' ἄλλους, κι' ἔτσι παρουσίασε ὁ καθένας συγγραφέας ἀπὸ κάποιον ἔργο, πού γιὰ τὸν κοσμικὴν ὑποσχότανε πολλά. Τὸ ξέρω πὼς πολλοὶ θὰ διαφωνήσουν κι' ἀκόμα πὼς πολλοὶ θὰ θεώρησουν ἐτούτες τίς παρατηρήσεις μου ὑπερβολικὲς και παράξενες, μὰ κείνο πού ἐνδιαφέρει, εἶναι πὼς πρέπει νὰ νυψώσουμε τὴν ἔννοια τοῦ δημιουργοῦ, νὰ μεγαλώσουμε τὴν ἀποστολὴ του, νὰ κρίνουμε δίκαια και σοφὰ τίς πνευματικὲς προσπάθειες, γιὰ νὰ μπορούσαμε νὰ ἐξηγήσουμε τίς ἀληθινὲς δημιουργίες ἀπὸ τίς ἀπλὲς κι' ἐνδιαφέρουσες ἱστοριούλες.

Ὁ Γεώργιος Θεοτοκάς στὴν «Ἀργῶ» δσο κι' ἂν ἔδωσε ἕνα δυσκίνητο και συμπεισμένο βιβλίο, πού δὲν θύμισε καθόλου τὴν εὐκίνητη και διαβολεμένη τρεχαντήρα, πούχε κλείσει τὸν ἐκλεχτότερο ἐλληνισμό γιὰ νὰ ξεκινήσει γιὰ τὸ πιό μεγάλο ὄνειρο τοῦ ἀνθρώπου, ἔδωσε ἕνα ἔργο πού πού κλείνει τὴν ἐποχὴ τῆς φοιτητικῆς νεότητος, τῶν ἀγῶνων τῆς, τῆς πορείας γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς πρώτης κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ κατοπινὴ του προσπάθεια γυρίζει πάντα γύρα ἀπὸ μιὰ ἀποψη ἐλληνικότητας. Ἴσως και σὰν σχέδιο σύνθεσης, μυθιστορήματος, μάλιστα μὲ τὸ «Δαιμόνιο» πραγματοποιεῖ ἕνα ὄριο ἐπιτυχίας. Μὰ ὅλα τοῦτα εἶναι σὰν ἕνα νεκρὸ κι' ἀψυχο ὕλικό. Ὁ Καραγάτσης παρουσίασε τὸ φαινόμενο, πὼς ἐνῶ φάνηκε μὲ ὕλικό καθαρὰ δικό του, πρῶτο χεριοῦ και θὰ ξεκινούσε γιὰ πραγματώσεις εὐρύτερες, ἔπεσε γρήγορα σὲ μιὰ θάλασσα ἀπὸ κοινοτυπία και θαρραρισμοῦ, πού δὲν εἶναι οὔτε ρεαλισμός, οὔτε δημοσιογραφία, οὔτε λόγος, οὔτε ἱστορία. Κάτι σὰ χρονικό, πασαλιμένο μὲ λογοτεχνικὴ διατύπωση, διανθισμένο μὲ ὑποσυνείδητο σεξουαλιστικὴ ὑπερβατικὴ ἀναγκαιότητα (ὁ σεξουαλισμός τῶν ἔργων τοῦ Καραγάτση εἶναι βαρεῖα ἀρρωστημένος, εἶναι ὑποσυνείδητα καταπιεσμένη ἀναγκαιότης, γιὰτὸ δὲν ἔρχεται σὰν πάθος, σὰν γενετήσια χαρὰ

κι' οι στιγμές του δλες είναι αυτές για πρόκληση και παρότρυνση των αισθήσεών μας, αποτροπιασμός κι' αφαίρεση), έγινε δλο κείνο τὸ περίφημο ὕλικό τῆς Θεσσαλίας και τῶν βουνῶν τῆς, τῶν καταχούνηδων και τῶν πονεμένων ἀνθρώπων, πού εἶχε παιδί γνωρίσει κι' ἔπρεπε βαθεῖα ναγαπήσει ἂν ἤτανε ἀληθινὸς ποιητής. Και στὸ ρεαλισμὸ του ἀκόμα ὁ Καραγάτσης, πὸν κρεμοῦσε τίς πιδὸ ἀξιόλογες ἀρετές του, μπολιάστηκε με δ,τι πιδὸ ψεύτικο κι' ἐπιδερμικὸ εἶχε ὁ γαλλικὸς νατουραλισμὸς, σὲ βαθμὸ πὸν ὀλάκερος ὁ κόσμος τῶν προσώπων και τῶν περιστατικῶν του, νὰ καταντάει φόρτος ἀκαρπὸς δυσσομίας και ζωντανὸ βορβόρου. Τίποτα δὲ δανείστηκε ἀπὸ τὸν περίφημο κείνο ρεαλισμὸ τοῦ Χάμφουν τοῦ Γκόγκολ, τοῦ Ντοστογιέφσκυ. Κοιμήθηκε με τὴν ἀμεριμνήσια τῶν νεκρῶν νατουραλισμῶν τοῦ Ζολᾶ σὲνα τέλεια ἀποτυχημένο ἀντίγραφό του.

Ὁ Κοσμᾶς Πολίτης στὸ «Δεμονοδάσος» ἔχουσε δλο τὸ παιδικὸ ἄρωμά του. Κατόπι ἡ παιδικότητα τῆς «Εἰσοίκα» και τῶν ἄλλων πεζογραφημάτων του, μυρίζει ντουλάπα, γλύκα κι' ἀνούσια συμβατικότητα. Ἡ Νάκου, ὁ Τερζάκης, ἡ Ἀλεξίου, οἱ ἄλλοι δλοι, πολλὸ μικρότερες προσπάθειες, συνέβαλαν τὸ νάνακατωθεῖ ἀκόμα πιδὸ ἔντονα τὸ ἀνόμοιο χάος πὸν προκάλεσε με τὴν ἐπιφανειακὴ και ἀντιδημιουργικὴ τῆς προσπάθεια ἡ γενηὰ τοῦ τριάντα. Ὁλη ἡ γενηὰ τούτη, ὀμαδικὰ κι' ἀτομικά, ὕπῆρξε ἀνεδαφικὴ, ξένη πρὸς τὰ οὐσιαστικὰ ἑλληνικὰ τοπία, ἀσυγκίνητη, ἐπιτηδευμένη, ρηχὴ, με τρόπους ἀντανάκλαστικῶν τῶν πιδὸ ἄμουσων εὐρωπαϊκῶν ἐδράσεων. Ὁ Καστανάκης, ὁ Θεστοκᾶς κι' ὁ Τερζάκης, πὸν πλησίασαν γιὰ μιὰν ἑλληνικότητα με τὴν ὀποία ἐπεδίωξαν νὰ δικαιολογήσουν τὸ λογοτεχνικὸ πέρασμά των, σταμάτησαν στὰ πολλὸ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, στὰ ἀσύνδετα πλαίσια, πὸν δὲν φτάνουν στὸ αἶμα και τίς ρίζες τῆς ράτσας μας, πὸν γνωρίσματα, χωρίς νὰ συνθέτουν και νὰ ἐρμηνεύουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καστανάκης ἔδωκε τέλεια ἀκαταλαβίστικα ἑλληνικὰ χῶματα βουιγημένα σὲναν χωριάτικον κο-

σμοπολιτισμὸ, Ἑλλάδα μέσα ἀπ' τίς βιτρίνες τῶν Παρισινῶν ὀρών του, πὸν δὲν ἔφεραν τὴ ρίζα και τὸ δάθος τῆς ζωῆς μας σὲν ὀραία και τυραννικὴ ἀνάμνηση τῶν περασμένων του, ἀλλὰ σὲν ματαιόδοξη ἐπίδειξη ἀναδρομῆς πρὸς τὴ χώρα μας, πὸν οὔτε γνώρισε δαθεῖα, οὔτε τὴν ἐννοίωσε με συγκίνηση δημιουργικὴ. Ὁ Θεστοκᾶς εἶδε με τὰ στοιχεῖα τῆς λόγιας παράδοσης τὴν ἑλληνικότητα στὰ ἔργα του και μολονότι διακρίνεται γιὰ μιὰ σὴφρονη συνέπεια και μιὰ ἀπόλυτη συγκρότηση ἰδεῶν και διαθέσεων, δὲν ἄγγιξε καθόλου τὴ μοῖρα, τὰ κέντρα και τὴ βαθύτερη οὐσία τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου! Στάθηκε στὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, στὰ σύμβολα, στὴν Ἀργῶ, στὸ δαιμόνιο, σὴ ζωὴ πὸν κάμουν οἱ ἄνθρωποι πάνω στὸ φλοῦδι τῆς γῆς μας ἐτούτης, χωρίς θάρρεις νὰ τὴν πατοῦν γερὰ, σὰ νὰ μὴν εἶναι καν δικὴ τῆς. Ὁ Τερζάκης με τὴ «μενεξεδένια πολιτεία», πὸν ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴν ξένη ἀτιμὸσφαιρα και τὸ ἀνεδαφικὸ κλίμα τῶν πεζογραφημάτων του, στάθηκε στὸ πιδὸ ἀδύναμο ἑλληνικὸ στοιχεῖο : σὴν ἀτικότητα. Και σ' αὐτὴ σὴν πιδὸ ὀχρὴ και ἐρασιτεχνικὴ διαβάθμισή τῆς. Δὲν ὀ παρέχουν συγγραφεῖς στοὺς πεζογράφους τῆς γενηᾶς τοῦ τριάντα. Ἐχομε μονάχα ἀπλοὺς λογοτέχνες. Κι' ὁ Φλωρὸς σταμάτησε σὲ μιὰ καθολικὴ και ἰσως δραματικὴ πτυχὴ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, πὸν ἄρχιζε ἀπ' τοὺς ἀποίκους, με δὲ συγκέντρωνε σὲνα δημιουργικὰ προσόντα χρειαζότανε ἡ ἐπιχείρηση τούτη. Δὲν ἔχει ποιητὲς ἡ γενηὰ τούτη, γιὰ νὰ φέρει τὴ συγκίνηση τῆς ὀλοκληρωμένη και σταθερῆ, γιὰ νὰ δώσει πίνακες ζωῆς, γιὰ νὰ μᾶς σταματήσει τὸ ἐνδιαφέρον. Ὁλα τὰ ἔργα τῆς εἶναι καλὸ ἡ κακὸ ρεπορτάζ, ἀνεδαφικὸ και κατάψυχρο μίγμα πληροφοριῶν κι' ἐντυπώσεων, ἕνα ἐπιμελημένο χρονικὸ, πὸν δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθεση, τέχνη, δημιουργία. Ἄλλο πράμα εἶναι ἡ εὐλογημένη ἐκείνη μαγεία τῆς ποιήσεως! Ἀρπάξει ὁ Γκόγκολ τὰ μικροῦτικα ἐπεισοδιάκια τῆς μικρῆς ζωῆς ἐκεῖ κάτω, ὁ Χάμφουν, οἱ ἄλλοι δημιουργοὶ τῆς πεζογραφίας και τὰ φυσοῦν με τὴ ψυχὴ τους τὸ πιδὸ θαυμάσιο κι' ἀπλὸ κατευόδιο, γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἐτοῦτοι ζήτησαν νὰ ἀ-

νασυνθέσουν τὴ ζωὴ πλατύτερα, κινήθηκαν με ἄλλους κανόνες, πάτησαν σὲ δασκαλοὺς ψεύτικους και πελαγοδρομισμένους στὶς ψυχολογίες και παρόμοιες ψυχαναλυτικὲς συνταγὲς και τὸ μικρὸ ἡ κι' ἀνύπαρχτο τάλαντό τους, ἐξανεμίστηκε κι' ἔγινε ἀφορμὴ νὰ σωρευτεῖ ὁ πνευρὸς τοῦτος ὀγκὸς χαρτιῶν και βιβλίων, πὸν ἀποτελεῖ πιδὸ τὸ μαυσωλεῖο τῆς λογοτεχνικῆς γενηᾶς τοῦ τριάντα.

Παράλληλα μετῶν, ἦταν ὁ Μυριδῆλης, ὁ Βενέζης, ὁ Κόντογλους κι' ὁ Σκαρίμπας. Γιὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μίλησα και ὀποστήριξα τίς αἰτίες και τοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὀποίους δὲν προχώρησα και κατὰ κάποιο τρόπο γενεαλογικὸ και πνευματικὸ πλησίασαν τὴ γενηὰ τοῦ τριάντα. Μονάχα ὁ Γιάννης Σκαρίμπας ἔμεινε στὸ δρόμο τὸ δικό του, τὸν ἀληθινό, τὸ δημιουργικὸ, τὸ δρόμο πὸν ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη, ἄγγιξε μερικὸς ἄλλους και κατέληξε πάλι σὴν περιλαμπρη μοναξιά τοῦ Σκιαθίτη γέροντα. Ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν εἶχε αἰσθητικὸ και πνευματικὸ πλοῦτο, δὲν ἀποτελοῦσε λογοτεχνικὴ πανθαῖσια, ἀλλὰ ζεστή, ἀπλή και κατακάθαρη τροφή, κι' ἔρχονταν ὀλέσσα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη καρδιά και πῆγαινε σὴν ποίηση. Ὁ Σκαρίμπας δλο τὸ ὕλικό του πὸν ἔφερε μετῶν ἑλαφρὰ ποίηση, μιὰν ἑλληνικὴ ἀρρενωπότητα, ἕνα κελᾶδισμα πουλιῶν, νεριῶν, λουλουδιῶν και παιδικῶν γέλοιων, τὸ μετᾶπλασε ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνιση με μιὰν ἀπίστευτα προσωπικὴ κι' ἀπαρόμοιασθη θέα. Ζυμωμένος με τὸν τρόπο μας, ποιητῆς, με καρδιά πὸν βροντᾶει σὲν τᾶρματα γενναῖα, τίμια και παιδικία, ἔρριξε τίς πρώτες του φωνὲς σὲν κελᾶδισμα θαυμάσιο μετῶν «καῦμος στὸ Γριππονῆσι». Θερμμένος με τὴν παράδοση τοῦ καλλίτερου πεζοῦ λόγου, δλο ἐκείνο τὸ εὐρωπαϊκὸ κλίμα πὸν τοὺς ἄλλους συναδέλφους του τοὺς ἔκαμε σκλάβους, μμητὲς και τοὺς ἀφαιροῦσε κάθε δικὴ τῆς, ἀτομικὴ πρωτοβουλία, τὸ μετᾶπλασε με ἀφάνταστη ἀφομαιωτικὴ δημιουργικότητα σὲ δικὴ του ἐμπειρία, ὄστε σὴν κατοπινὴ του προσπάθεια, πὸν ἄπλωσε φτερὰ μακρότερα, νὰ σκεπάσει περισσότερο χῶρο και πιδὸ ἀπομακρυσμένο ὀρίζοντα, νὰ δώσει τὴν

ἔχταση και τὴν συνθετικότητα, χωρίς καθόλου νὰ κάμει ἀφαίρεση ποιήσεως και προσωπικῆς ἰδιοτυπίας. Ὁτι ὀνόμαζε ἡ εὐρώπη χαμφουνικὴ τεχντροπία, ὁ Σκαρίμπας μετέφερε σὴν λογοτεχνία μας με μιὰ ἀσύγκριτη μεταμόσχευση. Κοντόφθαλμοι κριτικοὶ, ἡ κακοὶ συνάδελφοι, ἐνῶ δούριζαν γύρω μας φοβερὲς ἐπιδράσεις, κακίστης ποιότητας, ἐνῶ ὀλάκερες γενηᾶς δὲν εἶχαν τίποτα τὸ ἑλληνικὸ και τίποτα τὸ προσωπικὸ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τῆς, ὀμναῦσαν τοὺς ἀσημαντοὺς ἐκείνους κατασκευαστὲς λογοκόπους, και ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ Σκαρίμπα, νὰ τὸν κατηγορήσουν ὄς ἀντιγραφέα τοῦ Χάμφουν. Ἡ εὐσυνείδητη τούτη διαστροφή, πὸν δυστυχέστατα δὲν εἶναι και πλάνη, ἔχει δαρύτατη εὐθύνη λογοτεχνικὴ και θὰ σημειωθεῖ μετῶν ἕνα ἀπὸ τὰ πιδὸ ἐγκληματικὰ δημιουργήματα τῆς συναδελφικῆς κακότητας και μωπίας. Γιὰτὶ ἀκριβῶς, πάνω σαυτὴ τὴ γενναῖα και θερμὴ προσπάθεια τοῦ Σκαρίμπα, νὰ στρέψει και τὴν ἑλληνικὴ πεζογραφία πρὸς τὸ γνήσιο, τὸ ποιητικὸ, τὸ γεμάτο δροσιά, πικρὸ χιοῦμορ και ζωογόνο ἀκτινοβολία ὕψος τρὸπο ἐκφράσεως, πὸν ἐγκαινίασε ὁ Χάμφουν, ὁ Γκόγκολ, ὁ Μπίρσον κι' ἄλλοι μεγάλοι ποιητὲς τῆς πεζογραφίας, ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο τίτλο τιμῆς γιὰ τὸ Σκαρίμπα.

Ἐκεῖνος δὲ συγκινήθηκε ἀπὸ τίς παρεβουφρανσιὲ τῶν ἄλλων πὸν τσάκιζαν κόκκαλα μετῶν σφυριά τους, στὰ πνιγηρὰ νεκροταφεῖα κάποιων κουρασμένων γάλλων κι' ἐγγλέζων συγγραφέων. Ἡ ζωὴ μας σὴν Ἑλλάδα, μετῶν ἀπλοὺς ἀνθρώπους τῆς, τὰ γνωρίσματα τῶν θαλασσινῶν και χερσαίων σκλάβων τῆς μεροκαματιάρικης πικρίας των, ἡ φύση ἡ Ἑλληνικὴ, τὸ χάρμα τῶν τοπίων, ἡ ἀφέλειά μας, εἶχαν πολλὲς ἀναλογίες, μύθου και λόγου με τίς βορρεινὲς ἐκείνες λογοτεχνίες. Κι' ἀκόμα ὁ τρόπος τῆς πεζογραφίας ἐκείνης, ὁ ζεστός, ὁ ποιητικὸς, ὁ πάνανγνος, ὁ γεμάτος ἀπὸ ἀφέλεια και ἀνθρωπία, ὀδηγοῦσε πάντα τὴν ποίηση και τὴν πεζογραφία σὴν καλλίτερη πορεία τῆς. Στάθηκε ἐκεῖ στὶς πιδὸ καθαρὲς πηγὲς τῆς πεζογραφικῆς δημιουργίας. Ἀπτότητας, ὀγκωλιθικὸς μετῶν ἰδιοσυγκρα-

σία που θυμίζει πώς κατάγεται από τις όρσειρες και τα ήφαιστια, άνοιξε ένα δρόμο τόσο δικό του, που χώρεσαν μέσα στα έργα του ή γνήσια ελληνική ζωή, οι πιο προχωρημένοι τρόποι μύθου κι' εκφράσεως και ή πιο ιδιότυπη άτομικότητά του. Ο Χαμφουνισμός του Σκαρίμπα, μπόλιασε με το καλλίτερο είδος τή νεότερη πεζογραφία μας. Έφερε το άπλοϊκό χωριάτικο στοιχείο, που από ήθογραφία γίνεται σύνολο συνθετικό, προήγαγε το ειρωνικό δηλητήριο σε μια πάναγνη συγκίνηση, που κάμει να δακρύζουμε από ανθρωπιά, για τα πιο μικρά και τιποτένιαπραματάκια, κι' άνοιξε τους δρόμους για ψυχικότερες δοκιμασίες με τήν ποίηση και το τρελλό κυνηγητό μιας μαγικής παραζάλης, άντις να πελαγοδρομεί προς τις έγκεφαλαικές κι' «έκ τών προτέρων» έπιστημονικές και ψυχολογικές έρμηνείες. Με το «θείο τραγί», εισώρμησε μια ανθρώπινη μπουρδιά από τήν πιο πονεμένη περιοχή τής καρδιάς μας. Τι έξαισιο υλικό που έχουν εκείνα τα διηγήματα! Πρώτο χέρι άγγίζει τα συμβάντα, πρώτο μάτι είδε όλα εκείνα τα περιστατικά και τα πρόσωπα, εκείνος ο Γιάννης που θρίσκειται παντού, «στο θείο τραγί», «στήν περίπολο Ζ», «στή χρυσόμυγα τής βρώμας», «στον αυτοκράτορα τής Κίνας», παντού με το ίδιο όνομα, με άλλες χειρονομίες, παντού όπου ανασαίνει το άρωμα τής έκστατικής υπάρξεώς του. Με τον «Μαριάμπα» οι κατασκευαστές συνταγολογιών, οι πνιγμένοι από τήν ποιητική άπνοια νησταλέοι και χρεωκοπημένοι κυνηγοί των Προύστ, του Ζίντ και κάποιων άλλων ήθογράφων μικροσκοπικής περιεργείας, θρήκαν πια τήν ευκαιρία να σταματήσουν στον ήρωα τουτον, να τον παραλληλίσουν με το θρυλικό Νάγκελ των «Μυστηρίων» του Χάμφουν και να έπιτεθοϋν κατά του Σκαρίμπα, με τήν ίδια έπιμονή κι' άρνηση. Δέν είδαν τίποτα από το περίφημο εκείνο υλικό, τίποτα από το τρελλό κι' δλοζώντανο εκείνο υφος. Σταμάτησαν στο Γιάννη Μαριάμπα πουμπασε κι' αυτός στη Χαλκίδα, άπρόοπτα όπως ο Νάγκελ στη πολίχνη τής Νορδηγίας που κατοικούσε ή Δάγνυ Κίελανδ, πρόσεξαν το βιολί που έπαιζαν κι' οι δυο

ήρωες και το ότι επίσης κι' οι δυο αυτοχτονήσαν στα τελευταία. Το ελληνικό στοιχείο που κατακύλησε μ' άλλο έντελώς πλαίσιο, ή τόσο ανθρώπινη μορφή του Μαριάμπα που άποκάλυψε τόσους άπ' τους έαυτούς μας, δλη ή εισόρμηση του ποιητικού λυρικού και ανθρώπινου στοιχείου, που το έρριξε στον τόπο μας ο Σκαρίμπα σε μια δλόσημη αντίδραση, δέν το πρόσεξαν εκείνοι. Ο Μαριάμπα, πιστεύω άκράδαντα πώς ήτανε έχτός από τ' άλλα, και μια πύρινη διαμκρυρία προς τή λογική και άσυγκίνητη ξηρότητα των συναδέλφων του, πουχανε στεγνώσει δλη τήν περιοχή τής λογοτεχνίας με τήν άσφύξια τής ποιητικής άπουσίας. Στο «Σόλο του Φίγκαρο» αισθητικά, ποιητικά, προχώρησε ως τα όρια που δέν τόλμησε κανένας πεζογράφος μας ν' άπλωθει, σπάζοντας δεσμούς, άνατρέποντας κανονικότητες, κι' όλα με μιάν έκπληχτική διατήρηση κι' ένίσχυση τής λογοτεχνικής του προσωπικότητας και του φοβερού Σκαρίμπα υφους.

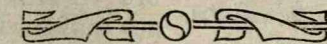
Όμως, όσο κι' αν θαστοϋσε ή συνωμοσία τής σιωπής και τής αντίδρασης κατά του Σκαρίμπα, ο μεγάλος αυτός ποταμός, άφισε να σχηματιστοϋν γύρα ζτου, οι παραπόταμοι και τα ρυάκια. Ένώ οι άλλοι δέν μπορούσαν ούτε τον έαυτό τους να διευθύνουν ο Σκαρίμπας έβγαζε μαθητές. Όλοι οι νεώτεροι πεζογράφοι που έδωσαν έργα και υποσχέσεις, όσο κι' αν ξεκινούν από φαινομενικά διάφορες πηγές από άλλες ίσως ρίζες, ή μάνα του κελαρίσματος του είναι ή πεζογραφία του Σκαρίμπα, που είναι ή πιο πολύ συνδεμένη με τις πηγές του λαού και των παραδόσεών του και πατάει πιο γερά και στέρεα στο έδαφος μας. Ο Μενέλαος Δουντέμης ο Γεράσιμος Γρηγόρης, ο Ναπολέον Παπαγεωργίου, ο Γιάννης Μαγκλής κι' οι νεώτατοι Άστέρης Κοβδατζής, και Άλκης Άγγελόγλου βγαίνουν άπ' το Σκαρίμπα. Πριν άπ' αυτούς ο Γιάννης Σφακιανάκης, κυριέμένος από τή μαγεία τής ποιήσεως, και του φαντασμαγορικού πλαισίου των ποαγμάτων, έχοντας μιάν άνεξαρτησία από τήν άμεση γνωριμία του με τον άληθινό πεζό λόγο, γερά δεμένος με τον τόπο του και γεννημένος ποιητής, στερέωσε μια πε-

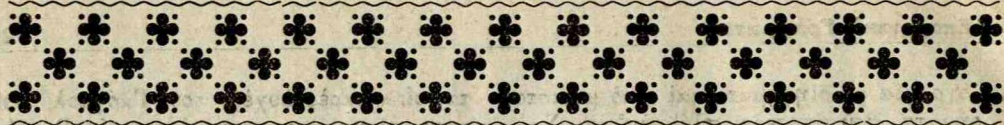
ζογραφία με διηγήματα και δυο μυθιστορήματα, που άποτελεί πλάι άπ' το Σκαρίμπα, τή δεύτερη ευεργετική παραφωνία, άνάμεσα άπ' τα κανονικά στερεοποιημένα άγάλματα τής γεννηάς του τριάντα, Ο Δουντέμης ξεκίνησε τιμητικά, με έμπειρία δική του, με δυο διηγήματα, που βγήκαν από καρδιά και υλικό πρώτου χεριού. Χάθηκε από καιρό τώρα στις φριχτές άναδρομές, σε άψυχα και ξένα για τον θέματα. Η κατάπτωσή του προς τή γεννηά του τριάντα, μου φαίνεται πώς τον άγκαλιάζει δλοταχώς. Ο Γερ. Γρηγόρης ένα δείγμα μόνο έδωσε με τήν «πορεία μες στη νύχτα» Είχε τρία διηγήματα ώραια θγαλμένα άπ' τήν ίδια μεγάλη γραμμή. Άς δοϋμε τή συνέχειά του γιατί είχε κεί μέσα κι' ένα δυο επικίντυνα πειράματα. Ο Γιάννης Μαγκλής με τους «κολασμένους τής θάλασσας» άνήκει στην ήρωική πορεία που ξεκινάει για τήν Ελλάδα άπ' το Σκαρίμπα. Το έξοχο το δραματικό και τόσο ζεστό κείνο υλικό των διηγημάτων του, είναι άξιο για μεγάλη χαρά και συγκίνηση. Ο Κοβδατζής είναι ένας λυρικός και δλόδροσος νέος πεζογράφος. Ύστερα από τα «έπεισόδια» που έχαν τον άλησμόνητο «πετροπόλεμο», τύπωσε και το μεγάλο διήγημα «πρώτη άνοιξη». Πόση ποίηση, πόση άγνή παιδικότητα κατακλύζει το άπλο τουτο άφήγημα. Μοσκοβολούν οι σελίδες από τα λουλούδια και τα κορίτσια, μεγαλώνουν οι ώρες από τή χαρά και τον ήλιο, λάμπουν τα χρόνια μας από τέτοιες παιδικές άναμνήσεις. Νάψισομε, λέει, τις άναμνήσεις να σδύσουμε τήν παιδικότητα, να σοβαρευτοϋμε και να κάνουμε μεγάλες συνθέσεις... Όχι, κύριοί μου, δέν γίνονται οι μεγάλες συνθέσεις με φούμαρα και μεγάλες κουβέντες. Ίσα-ίσα μαυτά τα μικρούτοικα γίνονται, μαυτές τις παιδικότητες και τις άναμνήσεις ζή ο κόσμος, μεγαλώνουν τα όνειρά μας, συνθέεται ή ζωή, προσφέρονται στη ζωή και στην αιώνιότη-

τα οι «νεκρές ψυχές» του Γκόγκολ, «οί ταπεινοί και καταφρονημένοι», ή «Βικτώρια», «οί καημοί στο Γριππονήσι». Τα ίδια ισχύουν και για τον Άγγελόγλου. Το «έαρινό» περιέχει λεπτά και πικραμένα διηγήματα που βαφτίζουν τήν γνησιότητα τής καταγωγής των, στο πιο άληθινό κλίμα. «Οί άμαρτωλοί» είναι μια νουδέλα ώριμη, με τύπους ανθρώπινους, με τεχνική, μ' ένα δραματικό βάθος στο όποιο καταποντίζονται οι άνθρωποι όλοι, πουναι με τόσο άνάλαφρο και ανθρώπινο τρόπο άμαρτωλοί. Μια λεπτότατη άτμόσφαιρα πικρίας σκεπάζει τους δυο παπάδες, τον Άναγνώστη και τή γυναίκα του παπαστέλιου, καρτερώντας εκείνα τα γυαλιά. Μεταλαβαίνεις από μιάν άχραντη ποίηση και από ένα βάθος τόσο έξαισια συγκλονιστικό, που θαρρείς πώς κάτω από τους άνάλαφρους χαριτωμένους τόνους, περνά μια βουερή θάλασσα δυστυχίας. Πόση ζωή, πόσος άνθρωπινος στεναγμός, γεμίζει τις ώραιες σελίδες μιας τόσο νέας, χαριτωμένης κι' άληθινής πεζογραφίας. Ο Άγγελόγλου κι' ο Κοβδατζής, έρχονται από το πιο άληθινό δρόμο τής πεζογραφίας και βλέπω το μέλλον τους πολύ λαμπρό, καθώς θ' ανοίγουνται προς τα λυρικά και ανθρώπινα πεδία, δλοένα και μακρύτερα.

Θά ήθελα να μιλήσω και για τή σχολή των πεζογράφων τής Θεσσαλονίκης καθώς και για ένα δυο νεώτερους πεζογράφους μας, που δέν έρχονται ούτε άπ' το Σκαρίμπα, ούτε από τήν γεννηά του τριάντα, σαν τον Τάσσο Άθανασιάδη λόγου χάρη. Για τους δμως με μιάν άλλη ευκαιρία για νάχω και άνεση ίκανότερη και να φανεί άκόμα πιο χτυπητά ή γυμνότητα κι' ή παγερή μοναξιά των ανθρώπων εκείνων που ματαίωσαν άθέλητα τήν πορεία τής λογοτεχνίας μας με δσην θάξιζε να πορευτεί ταχύτητα, και ασφάλεια προς τα εμπρός...

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΙΑΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ¹⁾

Ο έσωτερικός μονόλογος—το άκατάπαυστο τουτο άνασκάλεμα τής έσωτερής και βαθύτερης μυστηριακής μας ύπαρξης, με μιάν άκούραστη ώς τή σχολαστικότητα ένδοσκόπηση του συναισθηματικού μας κόσμου—μπορούμε να παραδεχτούμε πώς τρέφει τήν ύπαρξή του και τις πρώτες του ρίζες, άπό κάμποσες έκατονταετηρίδες, και πώς ύπάρχει άφθονος σ' άρκετά έργα αρχαίων συγγραφέων.

Ως τήν έποχή του Dujardin, πού πρώτος τόν άπόσπασε και τόν ξεχώρισε σάν αυτούσιο και ιδιαίτερο είδος του έντεχνου λόγου, και του Proust πού τόν τοποθέτησε στήν πιό λαμπρή θέση ανάμεσα σ' άλλα λογοτεχνικά είδη σάν μιá πεζογραφία πρώτου μεγέθους,—δέν του δόθηκε ή σημασία κι' ή προσοχή πού θά έπρεπε.

Αργότερα όμως, ο έσωτερικός μονόλογος, καλλιεργείται συστηματικά και με πάθος, άπό τους Τζόυς, Φώλκνερ, Σάρτρ, Barings, Woolf κ.ά.

Στόν έσωτερικό μονόλογο ο μύθος κι' ή έξωτερική πραγματικότητα είναι στοιχεία πού δέν τόν ένδιαφέρουν, όσον τόν ένδιαφέρει ο έσωτερικός μας κόσμος, τó άπέραντο αυτό ψυχικό μας σύμπαν (τό πιό άστείρευτο κι' άτέρμονο άπ' αυτό πού ξέρουμε) σ' όλες τις άποχρώσεις και τούς συναισθηματισμούς του, κι' άκόμα ή ψυχοβιωμένη περιπέτεια, τά ψυχικά μας γεγονότα, κι' ότι τέλος είναι

κατακαθισμένο στή σκοτεινότητα του ύποσυνειδητού μας, του έναποθηκευμένου και λησμονημένου μας έαυτού, με τις λαχτάρες του, και τά όρμέμφυτά του.

Δέχεται ταυτόχρονα, με πλούσια και γόνιμα μπολιάσματα, τις πιό πετυχημένες μεταμοσχεύσεις, όταν οι συγγραφείς του τού προσθέτουν στοιχεία πού τά δανείζονται άπ' άλλου—όπως είναι λ.χ. ή γλώσσα τής ποίησης, τής φιλοσοφίας και τού δράματος,—και τόν ένορχηστρώνουν με τó ήχητικό στοιχείο, τή μουσική υπόκρουση, πού διαχέεται μέσα του ρευστοποιημένη κάωντάς τον να κυλάει άνεπαίσθητα σε μιá θολή παραμυθένια άτμόσφαιρα έκστασιακή και γεμάτην άστείρευτη γοητεία!

Ο έσωτερικός μονόλογος, έτσι, υποβάλλεται πιά με μουσικότητα πού θαρρούμε πώς μάς λικνίζει άνάμεσα στα πιθανά όρια μιās άνέγγιχτης ρεαλιστικότητας, και τ' άπίθανα ένδος όνείρου πού μάς άναταράζει με τή μορφή του, (ένδος όνείρου όμως, πιό φωτεινού άπ' αυτά πού βλέπουμε όταν κοιμόμαστε) και μάς τραβάει συνεχώς και μάς γοητεύει τόσο, ώστε να νομίζουμε πώς ψηλαφούμε με τά ίδια μας τά χέρια τόν κόσμο μας, τó συναισθηματικό μας μυστήριο, πού άντικαθρεφτίζεται μέσα του.

Τό είδος αυτό, σάν τέχνη πιά καθαρά ύποσυνειδησιακή,—άναμφισβήτητα τó δυσκολώτερο άπ' όλα τά είδη του έντεχνου λόγου—κατορθώνει έτσι, να γίνει σιγά-σιγά ή πιό προχωρημένη μορφή τής σημερινής πε-

ζογραφίας.

Στήν Ελλάδα έμφανίζεται διακριτικά στή γενιά του 1930, άπ' τó Στέλιο Ξεφλούδα, τόν άντιπροσωπευτικώτερο τής γενιάς αυτής, με τó πρώτο του βιβλίο, «Τά τετράδια του Παύλου Φωτεινού».

Σήμερα, ένα νέο του βιβλίο πού κυκλοφόρησε τελευταία άπ' τόν «Αετό», μάς άναγκάζει να τόν προσέξουμε ιδιαίτερα, σκύβοντας στις σελίδες του με ξεχωριστή αγάπη και διάθεση.

Όμολογώ ότι γι' άρκετό διάστημα είχα τήν έσφαλμένη αντίληψη, πώς τó δύσκολο αυτό είδος πού καλλιεργεί τόσο συστηματικά έδώ και κάμποσα χρόνια ο Στέλιος Ξεφλούδας, δέ θ' έφτανε ποτέ στό σημείο να μάς παρουσιαστεί σήμερα σ' ένα τόμο ύπολογίσιμο σε όγκο, έσωτερικού μονόλογου, άκούραστο κι' ευχάριστο καθώς και τά προηγούμενά του βιβλία, μα πρό παντός άρτια συγκροτημένο κι' ολοκληρωμένο, μ' όλα τά προσόντα ένδος βιβλίου πού θέλει να λέγεται μυθιστόρημα.

Ο συγγραφέας τού «Κύκλου» σ' ένα ιδιόγραφο σημείωμά του, δημοσιευμένο «Στ' άνήσυχα Χρόνια» τού Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, μάς πληροφορεί ότι στα βιβλία του δέν ύπάρχουν γεγονότα, ύπόθεση, παρά μιá έκφραση τού έσωτερικού κόσμου, των έσωτερικών καταστάσεων τής ψυχής, μιá τραγική πορεία χωρίς τέλος, κάτι πού ύπάρχει στόν Proust και στό Rilce.

Ίσως, ύστερα άπ' αυτή τήν έξομολόγηση τού συγγραφέα, πολλοί, ν' άρνηθοούν στο καινούργιο του βιβλίο τόν τίτλο μυθιστόρημα, προβάλλοντας τόν ισχυρισμό ότι και τήν «Εύα», τó μοναδικό άπ' τά βιβλία του με κάποια πλοκή και πενιχρή μα άξιοσημείωτη ύπόθεση και φυσικά με περισσότερες άπαιτήσεις άπ' τόν «Κύκλο» να διεκδι-

κήσει ένα τέτοιο τίτλο, δέν τó ώνόμασε μυθιστόρημα. Κι' άκόμα, πώς μπορεί να λογαριάζεται ένα βιβλίο μυθιστόρημα άφού τού λείπει ή πλοκή, ο μύθος, κι' ότι τέλος πάντων συναντούμε στα γνωστά μυθιστορήματα.

Αυτά βέβαια θά τά πούν αυτοί πούναι προσκολλημένοι στα καθιερωμένα πρότυπα, στα πρότυπα εκείνα δηλαδή πού άντιπροσωπεύουν σήμερα τó λεγόμενο όρθόδοξο μυθιστόρημα. Μα επί τέλους δέν μπορεί να βαδίζουμε έτσι αιώνια μπροστά με τó κεφάλι γυρισμένο πρós τά πίσω. Εκείνα, τά αιώνια πρότυπα, δημιουργήθηκαν, συγκίνησαν κι' ίσως συγκινούν και σήμερα, μα θά μένουν πάντα σάν πρότυπα πού τά σεβόμαστε και μάς δίνουν με τó διάβασμά τους τις πρώτες μας έμπειρίες, για μιάν ύστερότερη πνευματική μας ανάπτυξη και δράση. Μένει λοιπόν να δημιουργήσουμε τώρα πιά μόνοι μας, πρότυπα, δικά μας, όλότελα διαφορετικά άπό τ' άλλα για να δείξουμε και τή δημιουργική μας όντότητα, κι' όχι τήν πλαδαρή και κακή μίμηση. Γιατί άκόμα, «όταν νοσταλγούμε παλιές μορφές, όταν προτείνουμε να ξαναγυρίσουμε σ' αυτές, δείχνουμε πόσο δέν είμαστε ικανοί να προχωρήσουμε πέρα άπ' αυτό πού ύπήρχε» όπως άλλωστε παρατηρεί πολύ σωστά κι' ο ίδιος ο Στ. Ξεφλούδας.

Άλλωστε, οι άπαιτήσεις τού κοινού σήμερα έχουν διαμβλυνθεί και μεγαλώσει, κι' είναι πολύ διαφορετικές άπό κείνες τής έποχής τού Φλωμπέρ ή τού Zola. Κι' οι συνθήκες είναι βέβαια κείνες πού καθορίζουν και διαμορφώνουν τις άπαιτήσεις μιās έποχής. Τό κοινό έπαψε πιά να συγκινείται άπό χλιαρές φλυαρίες, άπό γκανγκορισμούς και δράματα τιμής ή ότι άλλο άφησεν ο ήθογραφικός ρεαλισμός κι' ή έμπορευσιμη πεζογραφία. Στρέφει τó βλέμμα του ίκε-

1) Τόν «Κύκλο» τού Στέλ. Ξεφλούδα.
2) Έργα Αισχύλου.

τευτικά να βρῆ μιὰ λύτρωση ἀπὸ κάτι πὸν θὰ τὸν συνθέσει ἀπ'εὐθείας μὲ τὴν ψυχὴ του καὶ θὰ κρούσει τὶς ἐνδόμυχες τρίλλιες τῆς. Τότε γίνεται αὐτὸ πὸν λαχταροῦσαν κι' οἱ δύο τους. Ὁ δημιουργὸς νὰ πλησιάσει πιότερο τὸν ἀναγνώστη του κι' ὁ ἀναγνώστης τὸ συγγραφέα. Νὰ δείξουν κι' οἱ δύο ἀμοιβαία προσύλωση πρὸς τὸ θεῖο, τὸ μυστηριακό, τὸ τελετουργικό, αὐτὸ τὸ ἄγνωστο νῆμα πὸν γεφυρῶναι τοὺς δύο ψυχικούς μας κόσμους, ν' ἀφομοιωθοῦν νὰ γίνουν ἓνα. Τότε ὁ ἀναγνώστης διαβάζοντας ἀκροάζεται τοὺς ἴδιους κραδασμούς τῆς ἀνήσυχης φύσης τοῦ συγγραφέα, ἔρχεται σὲ στενώτερη ἐπαφὴ μαζὺ του καὶ χαίρεται τὴν ψυχικὴ του ἐδέμη.

Καὶ σήμερα, μὲς στὶς φλέβες τοῦ δημιουργοῦ, τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ ρυθμικοῦ, τοῦ σφύζει ἕνας κόσμος, πὸν ἂν καὶ συνυπάρχει μέσα του ἀπ' τὴν ἡμέρα πὸν ἀντίκρουσε τὴ ζωὴ, ὅμως οὐσιαστικά, τώρα τελευταία ἀντελήφτηκε τὴν ἀξία του καὶ συνέλαβε τὸ ρυθμὸ του, τὸ χοχλακισμένο του κύτταρο, γιὰ νὰ τὸν ἐκφράσει ὅσο μπορεῖ δυναμικώτερα, πὸν μιλάει πιότερο ἀπ' τὸ ρεαλιστικὸ κόσμο, κι' εἶναι αἰώνιος κι' ἀμετάβλητος, ἀντίθετα μὲ τὸν τελευταῖο, πὸν ἀλλάζει γρήγορα καὶ συχνά. Καταπιάνεται μὲ τὸ ἐντελῶς ὑποκειμενικό, νὰ ἐκφράσει μὲ σαφήνεια καὶ εἰλικρίνεια, ὅ,τι ἀόριστο καὶ συγκεχυμένο κρύβεται στὰ ἔγκατα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, καὶ νὰ δονῆσει τὴν αἰσθαντικότητα μας.

Μὲ τὸν «Κύκλο» λοιπόν, στὸν τόπο μας σήμερα, γεννιοῦνται ὅπως βλέπουμε ἓνα πλήθος ἀπὸ προβλήματα, πὸν βάζουν σὲ πολλές ἀπορίες καὶ σκέψεις πρῶτα πρῶτα ἐκείνους πὸν τὸν ἀρνιοῦνται γιὰ μυθιστόρημα. Μᾶς ξαναλένε πὸν δὲν ὑπάρχει μῦθος, πλοκή, ἀρχιτεκτονικὴ συγκρότηση τέ-

λος, πὸν βρίσκουμε στὴ ρεαλιστικὴ πεζογραφία. Μὰ θαρρῶ πὸν μιὰ πλοκή, ἐντελῶς ρεαλιστικὴ πὸν συγκροτεῖ ἓνα μυθιστόρημα, μπορεῖ πολὺ εὐκόλα ν' ἀντικατασταθεῖ στὴν προκείμενη περίπτωση, ἀπὸ μιὰν ἀλληλουχία ἀλλεπάλληλων ψυχικο-βιωμένων γεγονότων πὸν θὰ συγκρατοῦσαν ἴσως τὸ ἴδιο, ἴσως καὶ πιότερο τὴ συνοχὴ τοῦ βιβλίου, κι' ἀκόμα καλύτερα, τοῦ «Κύκλου».

Γιατὶ σ' ἓνα τέτοιο εἶδος (τοῦ ἐσωτερικοῦ μονόλογου) τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα δὲν ἔχουν καμμιά θέση ἐδῶ σὰν ἀντικειμενικὲς πράξεις πὸν συμβαίνουν ἔξω ἀπ' τὸ ἐγὼ μας. Ἐκεῖνο πὸν κατέχει τὴν πρῶτιστη θέση κι' ἐνδιαφέρει αὐτὸ ἄμεσα, εἶναι τὸ ψυχικὸ βίωμα, τὸ καθαρὰ ψυχικό, ὅπου ἡ ψυχὴ, ὁ τραγικὸς Ὀδυσσεὺς παλεύει μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ μᾶς φαίνεται τόσο συμπαθητικός, γιὰτὶ ὁ ἀγῶνας του, ἡ ὀδύσειά του, μοιάζουν τόσο πολὺ μὲ τὴν τραγικότητα τῆς ψυχῆς μας. Καὶ δὲ θ' ἀρνηθοῦν ὅ,τι στὸν «Κύκλο», ὑπάρχει ἓνας ψυχικὸς ἀλληλοδιαδοχικὸς συνειρμὸς, πὸν ἐνσωματώνει καὶ συγκροτεῖ περίφημα τὶς λυρικὰ στοχαστικὲς του σελίδες, πὸν δίνουν ὑπέροχα, μὲ τὴν δεξιότατη μαστοριά τοῦ συγγραφέα, ἀνάγλυφες πτυχές, μορφασμούς κι' ἐκφράσεις τῆς ψυχῆς, ὅπως τὴν ἀναλύει ἀκούραστα ὡς τὴν ὑπέρτατη ἀποσύνθεσή της, ὡς τὸ μεταφυσικὸ ἐναγώνιο τάνυσμά της, ἔτσι, καθὼς μᾶς ἀποκαλύπτει τ' ἄγνωστα μυστικά της.

Μὲ λίγα λόγια, ἐκεῖ πὸν σ' ἓνα ἄλλο βιβλίο θὰ βρῖσκαμε ἀντικείμενο, μ' ἓνα μυθοπλαστικὸ δέσιμο κι' ἀρχιτεκτονικὴ συγκρότηση, ὅ,τι δηλαδὴ θὰ βρῖσκαμε σ' ἓνα ὀρθόδοξο μυθιστόρημα, ἐδῶ συναντοῦμε κάτι ἄλλο : Τὴν ψυχικὴ βίωση διάχυτη, μὲ ἀλληλένδετες συναισθηματικὲς ἀποχρώσεις περιχυμένες ἀπὸ φράση σὲ φράση, ἀπὸ

πρόταση σὲ πρόταση, ἀπὸ σελίδα σὲ σελίδα, πὸν δένονται μὲ τὶς ἀλληλοδιαδοχικὲς κι' ἀλλοπρόσαστες βαθμιαῖες ψυχοβιώσεις, ἔτσι, πὸν ἓνα νέο στοιχεῖο, ὁ ψυχικὸς μῦθος, νὰ μᾶς πείθει πὸν στὸ βιβλίο αὐτό, ὑπάρχει ἓνα δ ρ ᾱ μ α (ὄχι πιά χειροπιαστό) πὸν τὸ νοιώθουμε σὰν καὶ δικό μας, σὰν κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μας, καθὼς τὸ παρακολουθοῦμε ἄγρυπνοι σ' ὅλες τὶς θυμικὲς ἀνατάσεις καὶ προεκτάσεις πὸν δημιουργοῦν, οἱ περιρέουσες συναισθηματικὲς ἀτμόσφαιρες. Ὁ ψυχικὸς μῦθος, λοιπόν, μὲ τὸ δ ρ ᾱ μ α του ἀντικατέστησε μὲ ἕμμεσο τρόπο τὸν χειροπιαστό, τὸν ὀρθόδοξο μῦθο ὅπως θὰ λέγαμε, (μ' αὐτὲς τὶς διασταυρούμενες διαθέσεις κι' ἀποχρώσεις τῆς ψυχῆς μὲ τὴν συναισθηματικὴ αὐτὴ κλιμακωτὴν ἀλληλουχία). Μᾶς δόνησε λοιπόν, δόνησε παράλληλα καὶ τὸν συνειδητὸν ἀναγνώστη, πὸν τὸν συγκίνησε τὸ δ ρ ᾱ μ α του. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση ποῖος ἄλλος εἶναι ὁ προορισμὸς τοῦ μυθιστορήματος, ἄλλος ἀπ' τὸ νὰ διοχετεῖται στὸν ἀναγνώστη παρόμοια δράματα, ἀδιάφορο ἂν αὐτὰ στὴ ρεαλιστικὴ πεζογραφία εἶναι ἀντικειμενικά :

Γιὰ τὴ μορφή του μυθιστορήματος, μπορούμε νὰ ποῦμε πὸν πᾶς δὲν εἶναι ἐνιαῖα ὥστε νὰ μᾶς δεσμεύει νὰ πλάσουμε ἓνα δικό μας δημιούργημα, κατὰ τὶς ἀντιλήψεις μας μὰ ἐντελῶς διάφορη καὶ πολυσύνθετη. Μετὰ τὸ 14, στὴν Εὐρώπη, οἱ μυθιστοριογράφοι, ἄλλοιῶτικοι ἀπὸ ἀτομικὸ χαρακτήρα, γράφουν χωρὶς ν' ἀνήκουν σὲ καμμιά σχολή, μιὰ καὶ δὲ φανερώθηκε κανένα ἄλλο αἰσθητικὸ ρεῦμα στὴν Εὐρώπη. Ὑστερα ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ συμβολισμοῦ πὸν δὲν εἶχε καὶ μεγάλην ἐπίδραση στὸ μυθιστόρημα. Οἱ συγγραφεῖς μὲ τὴν ἔλλειψη σχολῶν εἶναι ἐλεύτεροι ν' ἀναπτύξουν καλύτερα τὴν ἀτομικότητά τους σύμφωνα μὲ τὴν

ἐσωτερικὴ τους ἀλήθεια. Τὸ ψυχογραφικὸ μυθιστόρημα βρῖσκει κατάλληλη τὴν ἀτμόσφαιρα γιὰ νὰ κυοφορήσει καὶ νὰ συγκινήσει μὲ τὸ λυρικὸ του κραδασμό, τὶς αἰσταντικὲς ψυχές. Γίνεται μιὰ δημιουργία, πραγματικὴ δημιουργία, ὡς σημαίνει καὶ μιὰ ἀνανέωση στὸ μυθιστορηματικὸ στερέωμα. Οἱ πραγματικοὶ αὐτοὶ δημιουργοί, ἀρνιοῦνται τὸ εὐκόλο, τὸ χιλιοτριμμένο, τὸ ἐξωτερικὸ, γιὰ νὰ γίνουν αὐτοὶ οἱ ἀληθινοὶ ποιητὲς τοῦ μυθιστορήματος. Κι' ἔτσι, δημιουργοῦν τὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο, πὸν κι' αὐτὸς μαζὶ μὲ ἄλλες ἐξελεκτικὲς τάσεις πὸν δέχονται μὲ τὶς ἐλαστικὲς παραχωρήσεις τους τὰ μυθιστορήματα, νὰ θεωρεῖται μιὰ μορφή του. Δημιουργεῖται δηλαδὴ σιγὰ σιγὰ σχολὴ στὸ εἶδος αὐτό, πὸν τὴν ἐκπροσωποῦν πλήθος ἀπὸ νέους καὶ δυναμικοὺς μυθιστοριογράφους, μ' ἀξιόλογα ἔργα, ὠθώντας τὴν πεζογραφία σὲ ὄλωσ-διόλου νέες καὶ τολμηρὲς ἐπιτεύξεις, καὶ τὸ εἶδος του πρὸς τὶς πιὸ ζηλευτὲς καὶ πολύπλευρες κατὰ χτήσεις.

Μ' αὐτὲς τὶς πρόχειρα κάπως καὶ γοργὰ ἰχνογραφημένες ἀρχές, καὶ τὸ αἰσθητικὸ «πιστεύω» (12) τῆς σχολῆς αὐτῆς, ξεκινάει κι' ὁ Στ. Ξεφλούδας.

Ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος, τοῦ γίνεται ὁ ἀγῶνας κι' ὁ σκοπὸς του καὶ μὲ τὴ σπάνια ψυχογραφικὴ δύναμη πὸν διαθέτει κατορθώνει νὰ τὸν ὠθήσει στὴν καλύτερη, καὶ νὰ πραγματοποιήσει ἓνα μεγάλο ἄθλο : τὴ μυθιστοριοποίησή του, πὸν νομίζω, πὸν πέτυχε σήμερα ὁ λοκάθαρος στὸν «Κύκλο» του.

Τὸ ψυχογραφικὸ μυθιστόρημα καί, ἰδίως (γιὰ νὰ λεπτολογήσουμε) τὸ εἶδος αὐτό τοῦ ἐσωτερικοῦ μονόλογου, εἶναι σήμερα πολὺ μα-

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Άγνοια

Ο κ. Θ. Β. μᾶς ἔστειλε μερικὲς σκέψεις του γύρω ἀπὸ τὰ ἐπαρχιακὰ πνευματικὰ προβλήματα. Ἀλλὰ ὅπως φαίνεται—ἀν καὶ ἐπαρξιώτης καὶ μάλιστα ἐκδότης παληότερα καλοῦ ἐπαρχιακοῦ περιοδικοῦ—ἀγνοεῖ τὴν ὄλη κατάσταση καὶ γράφει πρᾶγματα ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονται στὸ ἀληθινὸ πνευματικὸ κίνημα τῆς ἐπαρχίας ὅπως ἐμφανίζεται στὰ τελευταῖα χρόνια.

Ἡ ἐπαρχία εἶχε βέβαια ἐγκαταλειφθεῖ ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὸ πνευματικὸ κέντρο. Τὸ γεγονός αὐτό, οὔτε τῆς ἔδεσε τὰ χέρια, οὔτε τῆς σταμάτησε τὸ δρόμο

κρυὰ ἀπ' τὰ βιβλία τοῦ Bourget, τοῦ Fogazzaro καὶ τῶν ὀπαδῶν τους. Τὰ ἔργα τοῦ Φρόντ ἀλλωστε ἀνοιξαν καινούριους ὀρίζοντες στὴν ψυχολογία, μὲ τὴν ψυχανάλυση καὶ τὸ ὑποσυνείδητο, ποὺ παίρνουν καὶ τὰ δυὸ τὴν καλύτερη θέση στὸ σύγχρονο μυθιστόρημα. Μᾶς ἔμαθαν πὼς ἡ ἐξυπνάδα μας ὑπόκειται περισσότερο στὸ ψέμμα. Ἐνῶ ὅ,τι δὲν περνᾷ ἀπ' αὐτὴν ὀπως τὰ λάθη καὶ τὰ ὄνειρά μας, μας, δείχνουν τὸ πιὸ βαθύ, τὸ πιὸ ἀληθινὸ ἐγὼ μας. Γιαυτό, ὁ ἐμπρεσιονισμὸς, ἐχθρὸς τῶν παραδεδεγμένων ἰδεῶν καὶ καλουπιῶν, προσπαθεῖ νὰ πιάσει ξαφνικὰ τὴν ἀλήθεια, πρὶν ἀκόμα ἐπέμβει ἡ ἐξυπνάδα μας γιὰ νὰ τὴ σκεπάσει ἢ νὰ τὴ παραμορφώσει. Ὁ συγγραφέας λοιπὸν δὲν ἐκφράζει μόνον τὶς συγκινήσεις ποὺ ἐλέγχει ἀλλὰ ὅλες, χωρὶς ἐξίλεση. Ἐπρόβαλλοντας πρὸ πάντων τὶς πιὸ ἐνστικτώδεις, αὐτὲς ποὺ συνήθως

ποὺ εἶχε χαράζει. Ἀπεναντίας παρουσίασε μια φωτεινὴ καὶ δυνατὴ πνευματικὴ πορεία ποὺ τὴν ἀγνοεῖ ὁ κ. Β. καὶ «ἐν τῇ ἀγνοίᾳ του» τὴν ὀνομάζει ἀνόητη καὶ ἀνάξια λόγου.

Δὲν εἶναι ὀμως ἔτσι κ. Θ. Β. «Ὁι ἀντιλήψεις σας στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἀπέχουν μίλια ἀπ' τὴν πραγματικότητα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἐμεῖς ποὺ τὴν ζήσαμε τὴν ξέρουμε πολὺ καλά. Ἡ Καλαμάτα, ὁ Πύργος, ἡ Πάτρα, ἡ Χαλκίδα, τὰ Τρίκκαλα, ὁ Βόλος, ἡ Θεσσαλονίκη—δημιούργησαν πνευματικὴ κίνηση ἀξιόλογη καὶ σοβαρὴ καὶ μ' ἐπι-

μαρτυροῦνται τὸ λιγώτερο.

Ἔτσι, ἡ ἀνάγνωση ἑνὸς βιβλίου τέτοιας ὕφης καὶ περιεχομένου, χρειάζεται ἄνθρωπο πνευματικὰ συγκροτημένο, καλλιεργημένο, μὲ ματιὰ κριτικὴ ποὺ δὲν κουράζεται ν' ἀπορροφιέται ὄρες ὀλόκληρες πάνου στὶς σελίδες του ποὺ προϋποθέτουν ἀκόμα κλίμα ψυχικὸ, συγγενικὸ μ' ἐκεῖνο τοῦ συγγραφέα. Καὶ τὸ πιὸ οὐσιῶδες, τὸ πάντα ἀπαραίτητο, μὴ κάποιον προκαλλιέργεια στὸ πλαίσιο τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐμπειρίας, ἔτσι ποὺ νὰ ἐπιτρέπει ν' ἀνιχνεύει κανεὶς μέσα σ' ἕνα τέτοιο κείμενο καὶ νὰ βρίσκει τὸν μυρτικὸ πυρῆνα τῆς ἐναγώνια ψυχῆς, τῆς κλεισμένης στὴν ἐρμητικότητά της, ὅπου ἡ ὑπογῆνη κραυγὴ τοῦ ὑποσυνείδητου ζητάει τὴ λύτρωση. Ἐξεχλιζόντας αὐθόρμητα σ' ἕνα πέλαγος ἐκμυστηρεύσεων.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΡΑΒΑΛΟΣ

κεφαλῆς ἀνθρώπους ἄξιους μ' ἀναμφισβήτητη πνευματικὴ ἀξία καὶ ταλέντο. Ὁργανώθηκαν μορφωτικὲς διαλέξεις—ὄχι μονάχα γιὰ ποιητὲς—ἀλλὰ καὶ ἄλλου περιεχομένου, — δόθηκαν θεατρικὲς παραστάσεις καὶ συναυλίες, ἐκδόθηκαν περιοδικὰ καὶ ἐγκαινιάσθηκαν φιλολογικὲς στήλες στὸν τόπο ἡμερησίου τύπου ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ κρίση καὶ ἀγάπη καὶ ὄχι ὅπως γράφετε ἀπὸ «ἀνήλικους κριτικούς» !..

Τέλος πιστεύουμε κ. Θ. Β.—ἡ γνώμη μας—ὄτι τὸν πρώτο ὀλο γιὰ τὴν «πνευματικὴ ἀφύπνιση τῆς ἐπαρχίας»—καὶ λέγοντας πνευματικὴ ἀφύπνιση δὲν ἐννοοῦμε μονάχα τὴν ἀποκάλυψη ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ἀλλὰ τὴ βαθύτερη ἐκείνη ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ ποὺ ὀδηγεῖ στὸ καθολικὸ πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ ξύπνημα τοῦ ἀνθρώπου—θὰ τὸν παίξουν καὶ τέτοιες σὰν τὶς παραπάνω κινήσεις. Ἔτσι θὰ νοιώσει πὼς ζωὴ εἶναι «κάτι ἄλλο» καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ τὸν συνήθησε καὶ τοῦ προσφέρει ἡ σκληρὴ βιοπάλη, ἡ συσσώρευση τοῦ χρήματος, καὶ τὸ μονότονο καὶ κτηνώδες ξεφύλλισμα τῶν ἡμερῶν.

Συνθήκες

Πολλὰ ταλέντα ἐξαφανίζονται καὶ χάνονται στὴν ἐπαρχία γιὰ τὴν ἔλλειψαν οἱ συνθήκες καὶ οἱ δυνατότητες τῆς ἀνάπτυξής των. Ὅσοι μύρασαν κι' ἐφυγαν κι' ἐφθασαν στὴν πρωτεύουσα ἀναδείχθηκαν καὶ προόδεψαν. Ἔτσι βλέπουμε ὀλοι σχεδὸν οἱ μεγάλοι τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων νὰ εἶναι γνήσια παιδιὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας.

Ἄν στὴν ἐπαρχία ὑπῆρξε τὸ πνευματικὸ κλίμα ποὺ βοηθεῖ καθε πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση—ἴσως αὐτοῦς τοῦς «μεγάλους» τῆς πρωτεύουσας νὰ τοῦς καμάρωνε τώρα ἡ ἐπαρχία. Ἐλλείψαν ὀμως οἱ συνθήκες. Ἐλλείψαν τὰ πάντα. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἐρημωθῇ ἡ ἐπαρχία ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ τῆς δώσουν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τροφή.

Ἔνα χροῖος προβάλλει γιὰ μᾶς

τοῦς νεώτερος μύραστὰ σὲ μιὰ τέτοια θλιβερὴ κατάσταση: Τὸ χροῖος νὰ δημιουργήσουμε σὲ καθε ἐπαρχιακὴ πόλη τὶς ἀπαραίτητες συνθήκες τῆς ἀνάπτυξης ἑνὸς πνευματικοῦ ὀδηγοῦ. Νὰ μὴ βρεθεῖ στὸ μέλλον ὀ νέος στὴν ἀνάγκη νὰ τρέξει στὴν Ἀθήνα ζητώντας πνευματικὰ φῶτα. Νὰ βρεῖ στὴν ἐπαρχιακὴ πόλη καὶ τὴ βιβλιοθήκη καὶ τὸ βιβλιοπωλεῖο μ' ὀλες τὶς νέες ἐκδόσεις, καὶ τὸ περιοδικὸ καὶ γενικὸ τὸ φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον.

Ἔτσι θὰ ἐνθαρρυνθεῖ νὰ μείνη ἐκεῖ, στὸν τόπο του, ποὺ θὰ ἔχει πάντοτε πειὸ πολὺ ἀνάγκη ἀπ' τὴν ἀκτινοβολία τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀξίας του.

Τὸ ἦθος

Ὅταν οἱ παλιότεροι λογοτέχνες ἐκαναγίδιζαν τὸ ἦθος εἶταν κάτι τι σπάνιο ἢ ἔλειπε ὀλότιελα στοῦς καναδιμοῦς των. Ἀστυχῶς καὶ οἱ νεώτεροι μιμοῦνται τοῦς πρώτους. Ὑπογραμμίζουμε τὸ γεγονός ἀπὸ πρόσφατα ἐπεισόδια πρὸς μεγάλη δόξα τῆς καλλιεργημένης πλέον ἀρχαῖα (;) πνευματικῆς Ἀθήνας !

Primum vivere...

«Καμμιά ἐγγραφή, γιὰ παροχὴ βοηθήματος, καθυστερημένων λογοτεχνῶν δὲν ἐνεργεῖται ἀπὸ τὸ Γενάρη», εἶναι ἡ στερεότυπη ἀπάντηση τοῦ ἀρμόδιου ὑπαλλήλου στὸ ἔπυρο γιὰ Παιδείας. Στὸ μεταξὺ ὀμως ὑπάρχονε ἀφθονες αἰτήσεις. Πάλι καλά γιὰ κείνους ποὺ πρόλαβαν καὶ τὸν «κύριον οὐκ οἶδαν». Πὼς δέχονται ὀμως τὴν ἀπάντηση οἱ λογοτέχνες ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν ἐπιτροπὴ στὸ ὑπουργεῖο ;

Μήπως πρώτα φιλοσοφοῦν κι' ὀστερα ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ ζωὴ των ;

Νὰ μὴ βασκαδοῦνε...

Δὲν θὰ παίξουμε μὲ τὶς λέξεις. Μία ἠθικὴ ἀξία στὸ τόπο μας ζυγίζει μιὸ ὀκὰ ζάχαρη, μία πνευματικὴ ἀξία ζάχαρη καὶ φουντούκια, μία καλλιτεχνικὴ τίποτε καί... βρῆτε ἐσεῖς τὴν ἄκρη. Γιὰ ὀνομα τοῦ θεοῦ κύριοι ! Στὸ γενικὸ μέτρο τῆς ἐπιβίωσης γιὰ τὰ τόσα σταθμὰ

σας ; Ἡ μήπως νομίζατε ὅτι οἱ πνευματικὲς ἀξίες τοῦ τόπου μας ἔχουν παραπαχύνει, γιατί ἐπιπλέον (;) μὲ τὴ σημερινή κατάσταση καὶ σεῖς τοὺς στερεοῦτε, ἔστω κι' αὐτὰ τὰ λίγα εἶδη πὸν παραχωροῦνται ; Πολλοὶ λογοτέχνες μὲ προθυμία θὰ διέθεταν τὰ ρεβυθοφόντουκα πὸν πήρανε γιὰ νὰ τὰ μασσᾶ ἢ ἐπιτροπή καὶ νὰ φτύνει τίς πνευματικὲς ἀξίες μας κατὰ χρονικὰ διαστήματα νὰ μὴ...βασκαθοῦνε.

Τάκης Οἰκονομάκης

Στις 19-4-44 στὸ Βόλο πέθανε ὁ δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης Τάκης Οἰκονομάκης. Ἡ πνευματικὴ ἐπαρχία στὸ πρόσωπο τοῦ Τάκη Οἰκονομάκη χάνει ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀξία καὶ τὰ πιὸ δημιουργικὰ στελέχη της. Ξαφνικὸς καὶ πρόωρος ὁ θάνατός του βύθισε σὲ βαρὺ πένθος δλόκληρη τὴ Θεσσαλία καὶ ὄσους τὸν εἶχαν γνωρίσει ἀπ' τὰ ἐμπνευσμένα γραψίματά του ἀπ' τοὺς τίμιους καὶ ὠραίους πνευματικοὺς ἀγῶνες του, καὶ τὴν πολύμορφη κοινωνικὴ δράση του.

Ὁ Τάκης Οἰκονομάκης γεννήθηκε στὸ Βόλο τὸ 1886. Σπούδασε νομικά, ἀλλὰ δὲν ἐξάσκησε ἐπάγγελμα. Ἡ δημοσιογραφία, ἢ λογοτεχνία, ἢ ποίηση τὸν τράβηξαν κοντὰ τους καὶ τίς ὑπερέτησε πιστὰ καὶ δημιουργικὰ 40 χρόνια. Νέος δημοσίευσε ποιήματα στὸ «Νουμᾶ». Σὲ ἡλικία 20 ἐτῶν ἀνακατέυτηκε ἐνεργὰ καὶ μὲ ἐκδοσὴ ἐντύπου στὴν κοινωνικὴ καὶ προοδευτικὴ κίνηση τοῦ Βόλου. Ἀγωνίσθηκε καὶ γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Ἀργότερα ὅταν ἔγινε ἀρχισυντάκτης καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας «Θεσσαλίας», ἀρχίζει τὴν πολυκλαδὴ πάλη του γιὰ τὸ πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ ξύπνημα τοῦ τόπου του.

Μὲ ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα, πὸν τὰ διακρίνει ἢ ἀπόλυτη εὐσυνειδησία, ἐπιμέλεια καὶ λογοτεχνικὴ δεξιότητι, στέκεται ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ τολμηροὺς καὶ ὑπολογίσιμους πρωτοπόρους σὲ κάθε πνευματικὸ ἢ κοινωνικὸ ζήτημα. Χαρακτηριστικὸ τῆς ὅλης πνευματικῆς προσφορᾶς τοῦ Οἰκονομάκη εἶναι ἢ Ἑλληνολατρικὴ του γραμμὴ.

Ἐπῆρξε μεγάλος Ἑλληνολάτρης ὁ Τάκης Οἰκονομάκης. Τὸ ὄνομα Ἑλλάς γι' αὐτὸν ἦτανε ἅγια παρακαταθήκη κάθε εὐγενικοῦ καὶ ἀνθρώπινου ἰδανικοῦ.

Ἐνα ἀπόσπασμα ἀπὸ ἓνα του ἄρθρο δημοσιευμένο στίς 23 Ἀπρίλη τοῦ 1942, ἀνήμερα τοῦ Ἀη-Γιώργη, θὰ ἔδινε μία μικρὴ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου πὸν ἔχασε ἢ πνευματικὴ μας Ἑλλάδα.

«Σήμερα—ἔγραφε—στὶς σκληρὲς περιστάσεις πὸν περνᾶμε, δὲν θὰ γιορτάσουμε βέβαια τὸν μεγαλόμαρτυρα προστάτη τῆς Ἑλληνικῆς Λεβεντιάς, ὅπως τὸν γιορτάζαμε ἄλλοτε. Θὰ τὸν γιορτάσουμε ὅμως μέσα στὴν ψυχὴ μας καὶ κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη του θὰ προχωρήσουμε στὸν πιὸ δύσκολο καὶ σκληρὸ ἀγῶνα, στὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦμας. Τὸ φεῖδι πὸν λογχίζει ὁ στρατηλάτης μας ἅγιος στὴν εἰκονογραφία του, εἶναι σήμερα ὁ ἐσωτερικὸς μας ἐχθρὸς, κάθε ἀποσυνθετικὴ δύναμη πὸν προσπαθεῖ νὰ ἀχρηστεύσῃ τὰ ψυχικὰ ἄρματα τῆς Ἑλληνικῆς Λεβεντιάς, τὴν πίστη καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸ στὰ ἐθνικὰ μας περρωμένα, τὴν ἀκλόνητη ἀπόφαση νὰ κρατήσουμε ψηλὰ τὴ βαρεῖα κληρονομία τριῶν χιλιάδων χρόνων ἐνδοξῆς σταδιοδρομίας τῆς φυλῆς μας, τὴν ἱερὴ ὑποχρέωσή μας νὰ γινόμεθα δλοένα καὶ περισσότερο τέλειοι, ἀνώτεροι καὶ ἀξιοὶ τῆς μεγάλης δόξης, τὴν ὁποῖαν τὸ ὄνομα Ἑλλάς προσφέρει. Ἀκάθαρτα πάθη, ταπεινοὶ ἐγωῖσμοί, αἰσχρὰ συμφέροντα, ὀλιγοψυχίες, ἀδυναμίες, ἀδιαφορία στὴ μεγάλη μας ἀποστολή, ἀποτελοῦν τὸν ἐχθρὸν αὐτόν. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μνηροβλήτου καὶ τροπαιοφόρου προστάτου τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων τόσον τῶν ἑλικῶν ὅσον καὶ τῶν ψυχικῶν, θὰ τὸν συντριψομεν. Καὶ θὰ φανοῦμε ἀξιοὶ τῆς ἀποστολῆς μας, τῆς πιὸ μεγάλης ἀποστολῆς πὸν ὑπάρχει στὸν κόσμος, τῆς ἀποστολῆς τὴν ὁποῖαν τὸ γλυκὸ καὶ ἀθάνατο ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐνσαρκώνει».

Τέτοιος ὑπῆρξε ὁ Τάκης Οἰκονομάκης. Γι' αὐτὸ καὶ ἀγαπήθηκε ἄπειρα ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του κι' ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς του ἀδελφοὺς. Γι'

αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο του καὶ ἢ δράση του θὰ μείνουν σὰν ἓνα φωτεινὸ παράδειγμα στὴν ἱστορία τοῦ σύγχρονου Ἑλληνικοῦ Πνεύματος.

Δύο γράμματα

Ἀγαπητοὶ συνάδελφοι τῶν «Ἐπαρχιακῶν Γραμμάτων»

Σὲ ἄρθρο μου (περιοδικὸ «Γράμματα», τεῦχος 11—12ο, 1943) ἐξέταξα συνοπτικὰ τὸ μεταχειρίσμα τῆς δημοτικῆς γλώσσας σ' ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, ἀναφέροντας ἐκεῖ τὰ βιβλία τῶν κ. Χρ. Θεοδωρίδη («Εἰσαγωγή στὴ φιλοσοφία») καὶ Κ. Γεωργούλη (μετάφραση τοῦ «Μετὰ τὰ Φυσικὰ» ἔργου τοῦ Ἀριστοτέλη), βιβλία πὸν καὶ χρονολογικὰ εἶνε ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς περιπτώσεως πὸν ἐξέταξα, ὡς ἀποδεικτικὰ δηλαδὴ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐθνικοῦ γλωσσικοῦ μας ὄργανου γιὰ νὰ ἐκφράζῃ τὸν πρωτότυπο φιλοσοφικὸ στοχασμὸ (προκειμένον γιὰ τὸ πρῶτα ἀπὸ τὰ προαναφερμένα ἔργα) καὶ νὰ ἐξημενεῖ καὶ τῆς κλασικῆς σοφίας τὰ διανοήματα (προκειμένον γιὰ τὸ δεύτερο βιβλίον).

Ὅσο ἓνας κριτικὸς σας, ὁ κ. Ἀλέξανδρος Δρίβας, ὑποσημειωτικὰ σὲ ἄρθρο του, στὸ τέλος τοῦ α' φύλλον τῶν «Ἐπαρχιακῶν Γραμμάτων», μέ... ἐγκαλεῖ καί, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν κόπο νὰ τοὺς συζητήσῃ—ὑποπιτεύω, μάλιστα, πὸς οὔτε καὶ θὰ τοὺς ἐδιάβασε σοβαρὰ—θεωρεῖ τοὺς σχετικὸς στοχασμοὺς μου ὡς «ἀπληροφόρητους», γιὰ μόνον τὸ λόγο—λέει—πὸς δὲν ἀναφέρω ἐκεῖ καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ βιβλία γραμμένα δημοτικὰ

Αὐτὴ ἢ παρατήρηση τοῦ κ. Ἀλ. Δρίβα εἶναι ἀπλᾶ κενὸ σόφισμα. Βεβαιῶν τὸν κ. Κριτικὸ πὸς καὶ τοὺς συγγραφεῖς πὸν ἀναφέρει ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀκόμη εἶχα ὑπ' ὄψει μου λ.χ. τοῦ Φ. Φωτιάδη τὸ σημαντικὸ ἔργο «Τὸ ἔμφυτον θερμόν». Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐμνημόνευσα ὅλους, συγγραφεῖς κ' ἐπιστημονικὰ ἔργα τῆς δημοτικῆς, μὴ ἔχοντας σκοπὸ νὰ καταστήσω τὸ μικρὸ μου ἄρθρο...ἀνιαρὸ βιβλιογραφικὸ κατάλογο καὶ μὴ ἀποβλέποντας ν' ἀξιολογήσω συγγραφεῖς καί, τέλος πάντων, οὔτε νὰ

παραστήσω τὸν ἔξυπνο καὶ τάχα πολυδιαβασμένο.

Ὁ ἐπικριτὴς μου θὰ πρέπει νὰ κατανοήσῃ πὸς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κριτικοῦ χρειάζεται ὄχι μόνον ὕφος ἀλλὰ καὶ σοβαρότητα.

Μὲ φιλικὸς χαιρετισμοὺς
ΚΛ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ

Ἀγαπητὰ «Ἐπαρχιακά Γράμματα»

Ἐνας νέος ἄνθρωπος μὲ τὴ συνέπεια καὶ τὸ ἦθος τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ ἔρριξε ἀπ' τίς στῆλες σας τὰ συνθήματά του, στάθηκε καὶ τοποθέτησε ὁ ἴδιος τὰ ὁρόσημα τῆς μελλοντικῆς πορείας τῶν νέων ὅπως θὰ πρέπει νὰ ἐξελιχτεῖ αὐτὴ ὕστερα ἀπ' τὴν πικρὴ πείρα καὶ τὴ στάχτη π' ἄφισε στίς ψυχὲς ὁ σημερινὸς πόλεμος.

Τούτῃ ἢ στάση του ἀπέναντι στίς ἀγωνίες καὶ τὰ προβλήματα τῆς σημερινῆς νεότητος κλείνει τόση ἀγάπη γι' αὐτὴν καὶ κατανόηση πὸν ἀπὸ μοναχῆ της φτάνει νὰ ἐπιβάλλει τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν καλόπιστη μεταχειρίση—δὲν ὑποτεθεῖ ὅτι γιὰ τὸ ἄρθρο παρουσιάστηκε κάποια ἀντιγνωμία.

Δοιπὸν μ' αὐτὸ τὸ αἶσθημα σεβασμοῦ, καὶ παρατρέχοντας τίς τρεῖς βασικὲς ἀρχές—μὰ καὶ στερεώθηκαν τόσο πειστικὰ στὸ βάθος τους—θέλω νὰ σταθῶ στὸ τελευταῖο «πρέπει» τοῦ κ. Λαούρδα, καὶ νὰ ὑπογραμμίσω τὴν ἀδικηθῆση πὸν πῆρε ἀπέναντι σ' ὄσους γράφουν λυρικὲς ἀναμνήσεις καὶ «ὄνειρώδη» ἔργα, κατηγορώντας τοὺς κι' ὄλοι γιὰ ἔλλειψη ἀντριμοῦ.

Δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ μὴ συμφωνήσω μὲ τὸν κ. Λαούρδα, ἀν θέλει νὰ πεῖ ὅτι τὸ μέλλον δὲν πρόκειται ν' ἀνεχθεῖ παρόμοιες μορφὲς λόγου, ἀλλὰ νὰ σημειώσω ὅτι δὲν εἶναι καθόλου—μὰ καθόλου ἔλλειψη ἀντριμοῦ, ἢ λυρικὴ ἀνάμνηση καὶ τὰ συναισθηματικὰ κι' «ὄνειρώδη» ἔργα, στὴν ἐποχὴ μας. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ ξεκάθαρα.

Ὅταν ἀρκεῖ νάναμετρήσει κανεὶς τίς ἀπειρες καὶ διαδοχικὲς μεταβολὲς πὸν πῆραν—μέσω τῆς ἀέννητης ἐξέλιξης τοῦ «ἐγὼ» στὸ χῶρο—οἱ διαστάσεις τῆς ζωῆς γιὰ νὰ φτάσει στὸ συμπέρασμα

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Παύλου Φλώρου : Νοσταλγοί (διηγήματα).

Αντρέα Κοντογιάννη 'Αρόη : Εικόνες σε πρώτη προβολή (διηγήματα).

Κώστα Καλλαντζή : 'Αλέξαντρος 'Υψηλάντης (ιστορική μονογραφία).

Είπανε πώς ο κ. Παύλος Φλώρος είναι ο έγκεφαλαιώτερος των πεζογράφων μας του μεσοπολέμου. Δεν έχουν άδικο. Και με το βιβλίο του «Νοσταλγοί», μια σειρά διηγημάτων που τα περισσότερα είχαμε διαβάσει στα «Γράμματα», ο κ. Παύλος Φλώρος ξεακολουθεί

«... ότι ένα παρόμοιο αναβυσσώσιμο αξιόωθον θά τον παρακολουθεί ως το τέλος...» Όταν έρχεται να πιστέψει ότι μονάχα μέσα υπάρχει ή πιθανότητα να βρει τις τρεις διαστάσεις του κόσμου, σε μια κάπως κατασταλαγμένη μορφή, πώς να μη φέρει το στοχασμό ως την απόλυτη αποστέρηση του «Μηδέν» πιασγουρίζοντας με την οδύνη του παρασιταγμένου, προς τους ξεπερασμένους σταθμούς της ζωής του ;

Και με ποιά δικαιολογία θα μπορούσαμε μεις να τ' ονομάσουμε αυτό έλλειψη αντιρισμού μια κι' η νοσταλγία είναι νόμος της ζωής άξελεραστος, κι' αμετάβλητος απ' τη θέληση του ανθρώπου; Νομίζω ο κ. Δαούρδας ότι η εποχή μας μπορεί ν' απαιτεί μέσα απ' την τόση ρευστότητα ιδανικών που προβάλλει, μια πάγια, συνέπεια αντιρισμού ;

Αυτός ο ίδιος παραδέχτηκε ότι τούτη ή εποχή είναι σφραγισμένη με την σφραγίδα της μοίρας, κι' ότι στις μοιραίες εποχές πρέπει ν' είναι κανείς πολύ στέρεος για να κρατήσει την ψυχή του δρθή. Γιατί λοιπόν να μη θεωρήσουμε τούτη την συναισθηματική ομιλία, και την λυρική ανάμνηση, και τα «δνειρώδη» έργα, σαν τροφή, και παλλινδρομήση, προς τις αιώνας κι' αστείρευτες πηγές εής πρώτης ήλικίας κα' του δνειρου σαν μια έπαινετή προσπάθεια ανανέωσης, με ακριβό σκοπό την υποστέλωση της ψυχής και την κατανόηση

την παράδοση της προηγουμένης εργασίας του, καλλιερώντας κι' έδω το κριτικό διήγημα που έμιμήθηκαν και πολλοί άλλοι, έτσι ώστε να δημιουργηθεί «σχολή» έγκεφαλικών συγγραφέων στην 'Ελλάδα.

Οι τύποι των «Νοσταλγών» πραγματικοί νοσταλγοί μιας άλλης ζωής χαμένης ή αναζητούμενης διαρθρώνονται στα ίδια σχεδόν άγνάρια που έχει κόψει ή αρχιτεκτονική του συγγραφέα. Το βιβλίο διαπνέεται από μίαν ανώτερη αίσθηση των προσώπων και των πραγμάτων και παρουσιάζει τη λεπτότερη ύψη ένός ανώτερου πνευματικού ανθρώπου που ξαίρει να μιλά ευγενικά και πολιτισμένα σε κάθε του σελίδα. Η ύποβολή και το δράμα παίζουν στο βιβλίο πρωταρχικό ρόλο. Ο «θάνατος του θείου Μπέμπου», «το μυστικό της 'Ασπας Λαυρέντη» και ή «Μίσηον» είναι υποδειγματικά διηγήματα όπου φαίνονται καθαρά το «κλίμα» του συγγραφέα.

Και τα πέντε διηγήματα που τύπως ο φίλος κ. Κοντογιάννης—'Αρόης σ' ένα

μιάς εποχής που αποκρούει την προσέγγιση, σε άτομα αποστειρωμένα απ' το χυμό της ζωής, ως ανεργάτιστα ;

Δεν ξέρω τι αποθέματα πίστης φυλάει μέσα του ο κ. Δαούρδας, κι' αν έχει στοιχειοθετήσει στέρεα και για πάντα τον έναν του. «Όμως αν ποτέ βρεθεί στην ανάγκη ν' ανανεώσει τούτο τον έναν του, του λέω ν' ανατρέξει μ' εμπιστοσύνη σ' αυτές τις πηγές. (Ας μη γελάση για τούτη τη συμβουλή ο κ. Δαούρδας : αυτός ο ίδιος παραδέχτηκε ότι εμείς οι νέοι φέρουμε μέσα μας μια πείρα που σπάνια δοκίμασε ο άνθρωπος στη γή).

Ν' άφίσει για λίγο κατά μέρος τον καταπονημένο αντιρισμό του, έτσι όπως άφίνει ο κουρασμένος οδοιπόρος τη βαριά κάπα του, σι' αντίκρουσμα της απάντητης πηγής. Και να σκύψει και να πιει, να πιει όπως και κείνος, έχοντας παντοτεινά στο νου του, τον λίγο ή πολύ δρόμο που έχει να διατρέξει ακόμα.

Φχαριστώντας για τη φιλοξενία
Σ. ΛΕΩΝΗΣ—ΛΕΩΝΙΔΑΚΗΣ

μικρό βιβλιαράκι παρουσιάζουν—αν έξαιρέσει κανείς την άναρχία του όρθογραφικού τυπικού—την ίδια ποιητική διάθεση του συγγραφέα κι' ένα αξιοπρόσεχτο ταλέντο που μας δίνει την υπόσχεση πως θα έξελιχθεί σε πιο καλλίτερους δρόμους. Γιατί και τα πέντε διηγήματα του είναι άπλες εικόνες της ζωής που σε δεύτερη προβολή θα είναι περισσότερο συνθετική και με βαθύτερο φόντο.

Κάπως καθυστερημένα θα είπω δυό λόγια για το ιστορικό βιβλίο του κ. Κ. Καλλαντζή «'Αλέξαντρος 'Υψηλάντης». Το βιβλίο αυτό που τυπώθηκε το 41, έποχή που κανείς δεν πρόσεχε στο βιβλίο κι' έτσι πέρασε σχεδόν άπαρατήρητο, έρχεται σαν συμπλήρωμα στην όλη ιστορική εργασία του κ. Καλλαντζή με το γενικό τίτλο «Μεγάλες μορφές». Ο «'Αλέξαντρος 'Υψηλάντης» είναι γραμμένος με τον ίδιον έρωτα του συγγραφέα για τον ήρωά του όπως και για τους ήρωες των προηγουμένων βιβλίων. Ο ίδιος ένθουσιασμός, ο άκρατος έλληνικός ένθουσιασμός του κ. Καλλαντζή, κι' ή ίδια θερμή συναντιώνται σε κάθε γραμμή του βιβλίου. Ο κ. Καλλαντζής έχει αγαπήσει πολύ το έργο του και την άγάπη του ξαίρει να την μεταδίδει. Το λογοτεχνικό ύφος του βιβλίου αυτού τό κάνει τόσο αξιολάτρευτο και δίνει στα μονότονα ιστορικά γεγονότα, έτσι όπως ιστορούνται, μια δροσιά και φρεσκάδα.

Και άλλοτε έγραφα στην «Καθημερινή» και τελευταία στην «Πρωία» για τον κ. Καλλαντζή και για το ιστορικό του έργο. Είναι αρκετά αξιοπρόσεχτο και ή συμβολή του στην έλληνική ιστορία μεγάλη. Δυστυχώς στον τόπο μας—πρέπει τάχα πολλές φορές να το λέμε ;—προσέχονται κείνοι που ξαίρουν να βάζουν τρικλοποδιές και ν' άνεβαίνουν σε δεκανίκια.

Γ. ΣΑΚΚΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Στα «Μακεδονικά Γράμματα» Θεσσαλονίκης.—Τεύχη 5—6, 7—8, βρίσκουμε άξιόλογες μελέτες δημοσιευόμενες σε συνέχειες των κ.κ. Γ. Θεμέλη «Του Λεβέντη και του Χάρου» ανάλυση Βασ. Δεδούση πάνω από τη Φοινικία του Κ. Παλαμά. Επίσης στα ίδια τεύχη δημοσιεύονται διηγήματα νέων έπαρχιωτών πεζογράφων, ποιήματα, μεταφράσεις έργων ένων συγγραφέων και κριτικά σημειώματα γύρω απ' την πνευματική κίνηση της Θεσσαλονίκης.

Στα «Εύβοϊκά Γράμματα» συνεργάζονται. Αντρέας Ζώντος, Μάννα Κρά-

κους, Θώμος Ξαφάς, Γιάννης 'Ηλιάσιος κ. ά.

Στο «Νέον Πνεύμα». Κοινό τεύχος 4—5 αφιερωμένο στην 'Αθήνα μας συνεργάζονται οι κ.κ. Δ. Βογόπουλος, Σπύρος Μελάς, Π. Παλαιολόγος, 'Αγγελος Σκελιανός, Γ. Σταμπόλης κ.ά.

Στη «Νεανική Φωνή» τεύχος 7 συνεργάζονται οι κ.κ. Ε. Καναβάτσος, Δ. Παπαδίτσας, 'Αλκ. Ζώης, Σταύρος Βαβούρης κ.ά.

Στον «'Οδυσσέα» Πύργου. Τεύχη 7—8 συνεργάζονται οι κ.κ. Μανώλης Κανελλής, Διον. Κόκκινος, Αντρέας Ζώντος, Τάκης Δόξας, Κούλη 'Αλέπης κ.ά.

Στη «Νέα 'Εστία».—Τεύχος 1ης 'Ιουνίου ένδιαφέρουσες συνεργασίες των κ.κ. Πέτρου Χάρη, Λιλής Πατρικίου, Γ.Ξενοπούλου, Μαρίας Λοβέρδου, Μεν. Λουντέμη, 'Αχιλ. Ταρζάνου κ. ά.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Παύλου Φλώρου.—«Νοσταλγοί» διηγήματα, με 15 ξυλογραφίες Α. Τάσσου.

Friedrich Hoelderlin. — «'Ο θάνατος του 'Εμπεδοκλή», βιογραφία, έρμηνεία, σχόλια, Παύλου Φλώρου.

Θράς. Καστανάκη.—«'Επιλογή» δέκα διηγήματα. Ξυλογραφίες Κ. Γραμματόπουλου.

Πέτρου Χάρη.—«Μακρινός κόσμος» διηγήματα. Ξυλογραφίες Κ. Γραμματόπουλου.

Πέτρου Χάρη.—«Κρίσιμη ώρα», σελίδες ρεμβασμού και περισσολογής.

Δημήτρη Γιάκου : «Στην καινούργια μας γειτονία». Διηγήματα με πρόλογο Γ. Βαλέτα.

Ν. Χρηστίδη.—«Ευτυχία». Μυθιστόρημα. Έκδοση Ν. Γερονικόλα.

Γιώργου Σακκά.—«Κόρφοι και Κάβοι» διηγήματα.

Μ. Ροδά.—«Μορφές του Θεάτρου». Μελέτες.

Μυριβήλη.—«Βασίλης ο 'Αρβανίτης». 'Ηλ Βενέζη.—«Αιολική γή». Μυθιστόρημα. Β' έκδοση.

Μενέλαου Λουντέμη.—«Γλυκοχάραμα» διηγήματα.

Κ. Κοκρόροβιτς.—«Τοπία με έμμεσο φωτισμό» ποιήματα.

Γιαννη Χατζίνη.—«Τρεις σταθμοί» (Ψυχάρης—Παπαδιαμάντης—Παλαμάς) μελέτες.

Γιάννη Τρίκη.—Εικόνες και πανοράματα (ποιήματα).

Δ. Κοντογιάννη—'Αρόη.—Εικόνες σε πρώτη προβολή (διηγήματα).

Ν. Λυμπέρη.—'Η δίδασκαλία της γεωγραφίας κατά το σχολείον της εργασίας.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Μπατάγιαν.—Καί τὰ νέα σας ποιήματα ὑστεροῦν.

Νώνταν Εἰρηναῖον (Θήβας).—Τὸ ποίημά σας ἀτεχνό καί χωρίς ἐνδιαφέρον. Ἀσχοληθῆτε μὲ σοβαρότερα θέματα. Μελετήστε νεοέλληνες ποιητές.

Γιάννην Δάλλαν.—Τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Νόστο σας» σὲ μερικά σημεῖα εἶναι συμπαθητικὸ καί ἀξιόλογο. Αὐτὸ ὅμως δὲν φτάνει. Χρειάζεται ὀλοκλήρωση.

Κώσταν Μπάκαν (Καλαμάτα).—Τὸ «Ἦταν ὄνειρο καί πάει» ἐντελῶς πρωτόλειο. Ἀπεναντίας τὸ ἄλλο ἢ «Παλιὰ Φλογέρα» δείχνει πὼς ἔχετε προσόντα σ' αὐτὴ τὴν ποιητικὴ τεχνοτροπία. Μὲ μελέτη καί ὑπομονὴ σίγουρα θὰ γράψετε καλύτερα. Στείλτε μας ἄλλη σας ἐργασία νὰ σὰς παρακολουθήσουμε.

Φώτην Γλάρον (Πειραιᾶ).—Ἀπ' τὴς «Βιλανέλες» ποῦ μᾶς στείλατε ἢ πρώτη ἔχει δημοσιευτεῖ μὲ ἄλλο ὄνομα στὴν «Ἀργώ». Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μᾶς κάνει διστακτικούς γιὰ τὴ δημοσίευση τῆς τρίτης ποῦ μᾶς ἀρέσει.

Νίκον Γραικόν.—Τὸ διήγημά σας πείθει πὼς ἔχετε προσόντα πεζογράφου. Μὲ μιὰ ἐξάσκηση καί μὲ μιὰ καλλιέργεια στὸ εἶδος θὰ γράψετε καλύτερα καί μὲ

ἀξιώσεις. Μελετήστε νεοέλληνες πεζογράφους. Φροντίστε γιὰ τὴν περιεκτικότητά τῆς φράσης καί ἀποφεύγετε τὴς περιττολογίες. Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια σὰς εὐχαριστοῦμε.

Νίκον Σγούταν.—Μιὰ καλὴ ἰδέα γιὰ νὰ γίνῃ στίχος ἀπαιτοῦνται κι' ὀρισμένες ψυχικὲς προϋποθέσεις καί ἀναγκαιότητες ποῦ — ὅπως φαίνεται ὡς τὴν ὥρα — σὰς λείπουν.

Γ. Τσάρμποπ.—Καταλαβαίνουμε πολὺ καλὰ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ἐπηρρεασθεῖ ἢ λυρική διάθεση ἐνὸς νέου ἀπὸ τὰ «ἐν ἐνεργείᾳ» πρότυπα τῆς τῆς τέχνης. Καί μερικά τὴν δικαιολογοῦμε. Ποιὰ ὅμως ἢ ἀνάγκη νὰ δημοσιευτεῖ κάτι ποῦ ἢ μιμητικὴ τάση τοῦ μᾶς προσφέρει κακέκτυπα τῶν ἐκφραστικῶν τρόπων γνωστοῦ ποιητῆ; Ἄν τοῦλάχιστο τὸ συντομεύατε

Τάσον Βιόλαν (Θεσσαλονίκη).—Ἀπ' τὴ συνεργασία σας—διότι τὴ λάβαμε κάπως ἄργα—θὰ δημοσιεύσουμε στὸ ἐρχόμενο τεῦχος. Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια σὰς εὐχαριστοῦμε.

Γ. Στοιγιαννίδην (Θεσσαλονίκη).—Ὁ ἐλεύθερος στίχος ποῦ χρησιμοποίητε εἶναι στὴν οὐσία πολὺ δύσκολος. Γι' αὐτὸ καί στὰ χέρια σας χωλαίνει καί τὰ ποιήματά σας ὑστεροῦν.

ΝΙΚΟΣ ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΑΣ

ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΥ 18 - ΣΤΟΑ ΔΑΓΚΛΗ

ΑΘΗΝΑΙ

Μεγάλη ἀποθήκη χονδρικής πωλήσεως
σχολικῶν καὶ λογοτεχνικῶν βιβλίων
καὶ γραφικῆς ὕλης

ΤΙΜΑΙ ΑΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΟΙ -

ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ ΤΑΧΕΙΑ

ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Κυκλοφόρησε :

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΚΚΑ

ΚΟΡΦΟΙ ΚΑΙ ΚΑΒΟΙ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Πωλεῖται σ' ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα

Ἐκυκλοφόρησαν

ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ

1) **Νοσταλγοί**, 13 διηγήματα

μὲ 15 φωτογραφίες

Α. ΤΑΣΣΟΥ σελ. 110

2) **ΦΡΕΙΔ. ΧΕΛΝΤΕΡΛΙΝ**

Ὁ θάνατος τοῦ Ἐμπεδοκλή

μὲ βιογραφία, ἐρμηνεῖα, σχόλια
καὶ εἰκόνα τοῦ Χέλντερλιν
(Hölderlin) σελ. 346

Σ' ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα

Ἐκδοτικός Οἶκος
ΝΙΚΟΥ Ι. ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΑ

Πολυκλείτου 18

(Στοά Δαγκλῆ)

ΑΘΗΝΑΙ

Τελευταῖες ἐκδόσεις :

Νάσου Χρησιδίη : Ἡ εὐτυχία (μυθιστόρημα)

Σοπενάουερ : Ὁ ἔρωτας (μελέτη)

Α. Ζολᾶ : Πλημμύρα (μυθιστόρημα)

Μ. Γκόρνυ : Βάνιας »

Θ. Κορνάρου : Δαίμονας »

» Δὲ θὰ πεθάνουμε (διηγήματα)

Γ. Λαμπρινοῦ : Μορφὲς τοῦ 21

218